

DEN AKTIVISTISKE VREDE

Bachelorprojekt 2020

Vejleder: Vanessa Sonne-Ragans

Afleveret den: 11 December 2020

Abstract

2020 has brought an enormous amount of worldwide protest and social movements that has criticized and tried to change structural inequalities. The biggest issue of them all seems to be the ever growing climate crisis. Consequences are visible and potentially enormous. They will affect nature as well as human living conditions. While consensus about the need for action seems evident, no sufficient movement towards a radical de-escalation of carbon emissions, use of fossil fuels and so on, has been taken. The need for real change is clear, but how does real change emerge?

This paper seeks to explore the emergence of collective agency from collective outrage. With a theoretical foundation in Althusser's ideological state apparatuses it is stated that the general conceptualization of anger is affecting the subject's activist potential. The subject's possibilities of changing this general conceptualization is explored with Archer's morphogenetic theory.

The paper examines how the emotion *anger* is generally represented and conceptualized in psychological literature. This conceptualization is primarily concluded to be an overextended reduction of anger that excludes the potential to initialize movements towards real societal change. Historically known social revolutions are introduced with the purpose of analyzing the role of anger in social movements of the past.

The empirical and theoretical aspects of determinism, agency and anger are then combined in a reconceptualization of anger. Here, outrage defines a form of anger that is shared by a group of people, sparked by an appraisal of moral issues. Greta Thunberg's practice of anger in the climate movement is then analyzed and discussed as an appraisal of the responsibility taken in the climate crisis. Thunberg's practice is concluded to be suitable for real change, changing the ideology in the transnational ideological state apparatuses. Yet, the movement catalyzed by Thunberg is still in its activist process of making real change in the global wielding of climate issues.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	2
INDLEDNING (F)	5
PROBLEMFORMULERING (F).....	6
STRUKTUR OG PRÆCISERING AF PROBLEMFORMULERING (NG)	6
OPERATIONALISERING OG LITTERATURSØGNING (NF)	7
OPSUMMERING PÅ LITTERATURSØGNINGEN (NG)	10
OPGAVENS ERKENDELSESMÆSSIGE UDGANGSPUNKT (NG)	11
UNDERSØGELSESTRATEGI (NF)	13
MODERAT EKLEKTICISME (NF).....	14
1. HVILKE VREDESFORSTÅELSER ER TIL STEDE I LITTERATUREN? (NG)	14
1.1 DELKONKLUSION (F)	16
1. HVORDAN PÅVIRKES SUBJEKTETS VREDES-FORSTÅELSE UD FRA ALTHUSSER'S (1983) TEORI OM IDEOLOGI? (NF)	16
2.1 DELKONKLUSION (F)	18
1. HVORDAN KAN SUBJEKTET PÅVIRKE VREDESFORSTÅELEN UD FRA ARCHERS (1995) MORFOGENETISKE PERSPEKTIV? (NG).....	19
3.1 DE PRIMÆRE- OG FORENEDE AGENTER (NG)	22
3.2 DELKONKLUSION (F)	22
PSYKOLOGIENS RELEVANS I SOCIALE REVOLUTIONER (NF)	23
1. FLØJLSREVOLUTIONEN OG WATER SERVICE BILL (NG).....	23
4.1 FLØJLSREVOLUTIONEN - EN FREDELIG REVOLUTION (NG)	23
4.2 Delkonklusion (F)	25
4.3 WATER SERVICE BILL - OPRØR UNDER ØKONOMISK OPSVING (NF).....	25
4.5 Delkonklusion (F)	27
5. HVORLEDES SKAL VREDEN KONCEPTUALISERES FOR AT DEN KAN VÆRE MED TIL AT SKABE REEL FORANDRING? (NF).....	27
5.1 DELKONKLUSION (F)	28
6. HVAD SKABER BEVÆGELSE FRA INDIVIDUEL TIL KOLLEKTIV VREDE? (NF)	29

BA-projekt december 2020, Institut for Psykologi KU

6.1 DELKONKLUSION (F)	30
6.2 KATALYSATORER VED FLØJLSREVOLUTIONEN OG WATER SERVICE BILL (NG)	31
6.3 DELKONKLUSION (F)	32
7. HVORDAN SKAL VREDEN PRAKTISERES I KLIMAKAMPEN FREMADRETTET FOR AT SKABE REEL FORANDRING? (NG)	32
7.1 KLIMABEVÆGELSENS PRAKTISERING (NF)	32
7.2 THUNBERGS VREDESPRAKTISERING VED WEF (NG).....	34
7.3 GRETA THUNBERGS VREDESKONCEPTUALISERING (NF)	35
7.4 Delkonklusion (F)	37
8. KONKLUSION (F)	38
9. PERSPEKTIVERING (NG)	39
9.1 KRITISKE REFLEKSIONER (NF)	40
9.2 ERKENDELSESMÆSSIG KRITIK AF OPGAVER (NF).....	40
9.3 KRITISK REFLEKSION OVER BRUGEN AF HISTORISKE CASE-EKSEMPLER (NG)	41
LITTERATURLISTE:	43
ANTAL NORMALSIDER: 1318 HERAF PRIMÆRLITTERATUR: 1271,3	43

Fordelingsnøgle:

Forfatter	Tegn	%
NGS662 (NG)	36711	40,4%
NFS338 (NF)	36747	40,4%
Fælles (F)	17524	19,2%

Indledning

Victor Hugos (1862) roman *Les Misérable* er en fiktiv omskrivning af den Franske Revolution. Her optræder bl.a. en gruppe unge studerende fra Paris, der forsøger at vælte det herskende styre i Frankrig. Det franske folk ligger fattige i gaderne, mens de rige spiser kage i deres paladser. De unge studerende venter på et tegn, der uden tvivl vil sammenslutte franskmændene mod det repressive styre. Da Jean Maximilien Lamarque, en general og repræsentant for et mere folkeligt styre, dør, dannes et stort optog gennem gaderne i Paris (Hugo, 1862). De studerende ser muligheden for revolution, og indleder oprøret! Men næsten ingen slutter sig til dem, og de studerende nedslagtes i gaderne.

Disse studerende sad hver især med en vrede mod et repressivt system. Mange nedslag i verdenshistorien kan beskrive lignende situationer (Power, 2018; Zittoun, 2018; Quinn et al, 2016; Auer & Chan, 2020; Pappas & O'Malley, 2014; Berndsen & McGarty, 2012; Awad & Wagoner, 2018; Bozatis, & Teliou, 2018). Vrede synes måske at være en negativt ladet emotion med uhensigtsmæssige følger. Samtidigt kan negative følelser tvinge os til at revurdere vores livsførelse. En udforskning af negative emotioner i det moderne subjekt kan derfor give en fornemmelse af, hvad der bør ændres i samfundet (Ruti, 2018, s. 202). Følgende opgave vil undersøge, hvordan vrede kan bidrage til at skabe reel forandring i samfundet.

Følgende opgaves interesse mod en negativt ladet konceptualisering af vreden, tager bl.a. afsæt i Sara Ahmed's (2004; 2014) kritik af en generel anskuelse af emotioner som værende indre dispositioner (s. 120). Emotioner er ifølge Ahmed (2004) også et politisk værktøj, som kan tildeles bestemte samfundsgrupper og anvendes repressivt til at undertrykke minoriteter (s. 144). Emotioner er altså relationelle og diskursivt funderede. Det er derfor relevant at undersøge, hvad disse emotioner *gør* ved subjektet (Ahmed, s. 194). Ligeledes vil nærværende opgave undersøge, hvordan disse emotionsforståelser påvirker subjektet, samt konsekvenserne heraf. Ahmed (2014) skriver "*emotions also open up futures, in the ways they involve different orientations to others*" (s. 202). I en nuancering af emotionsforståelser kan vi altså måske åbne op for et bredere handlerum i samfundet.

Med dette afsæt er denne opgave interesseret i at undersøge, om vrede kan blotlægge et kollektivt potentiale til at forandre en uhensigtsmæssig håndtering af samfundsstrukturelle problemer.

Klimakrisen må siges at være et af de største problemer på verdensplan. Måske netop fordi, det er en krise, der tvinger os til at revurdere samfundsstrukturen (Bridle, 2018; Klein, 2012, s. 25; Boulianne & Lalancette 2020; Pereira et al 2012; Rootes, 2007; Wiebe et al., 2018). Rettet mod klimakrisen, vil denne opgave undersøge de aspekter af vreden, der kan bruges i processen mod at omforme samfundsstrukturen. Måske kan vreden være med til at skabe bevægelse og rette en gruppe mennesker mod reel forandring. Med dette antages, at en del af løsningen på klimaproblemet kan indebære en rekonceptualisering af emotionen vrede. Følgende problemformulering vil derfor besvares.

Problemformulering

Hvordan påvirker vredesforståelser subjektet, og hvorledes kan vreden konceptualiseres og praktiseres for at skabe reelle forandringer i klimakampen?

Struktur og præcisering af problemformulering

Ovenstående problemformulering vil inddeles i syv underspørgsmål.

1. *Hvilke vredesforståelser er til stede i litteraturen?*
2. *Hvordan påvirkes subjektets vredesforståelse ud fra Althusser's (1983) teori om ideologiske statsapparater?*
3. *Hvordan kan subjektet påvirke vredesforståelsen ud fra Archers (1995) morfogenetiske perspektiv?*
4. *Hvordan blev vreden aktivistisk praktiseret under fløjlsrevolutionen i Tjekkoslaviet og Water Service Bill oprørerne i Irland?*
5. *Hvorledes skal vreden konceptualiseres for at den kan være med til at skabe reel forandring?*
6. *Hvordan skabes bevægelsen fra individuel til kollektiv vrede?*
7. *Hvordan skal vreden praktiseres for at skabe reel forandring i klimakampen?*

Ovenstående underspørgsmål vil indledes, først med en aktuel litteratursøgning, med hensigten om at kortlægge forskningens beskæftigelse med vrede, hvorefter undersøgelsens erkendelsesmæssige grundlag præsenteres.

Besvarelsen af problemformuleringen er udført i tre dele. Første del undersøger, hvordan subjektet indenfor nærværende opgaves kritisk realistiske antagelser, påvirkes af de dominerende vredesforståelser i samfundet, samt hvordan subjektet kan påvirke vredesforståelserne tilbage. Anden del fremsætter historiske eksempler på reelt forandrende sociale bevægelser, i undersøgelsen af hvordan vrede i disse tilfælde er blevet praktiseret. Tredje del er en rekonceptualisering af vreden, der rummer et potentiale mod kollektiv reel forandring. Erfaringer fra opgavens tre dele, vil slutteligt sammenfattes i en besvarelse af, hvordan vrede kan praktiseres for at skabe reel forandring i klimakampen.

Litteratursøgningens fund vil fungere som primær empiri til besvarelsen af første underspørgsmål. Med Althussers (1983) teori om ideologiske statsapparater vil forskningslitteraturens konceptualiseringer af vreden analyseres som en determinerende styring af subjektets vredesforståelse. Denne determinerende proces vil efterfølgende suppleres med en redegørelse for Archers (1995) morfogenetiske samfundsforståelse, i undersøgelsen af hvordan subjektet kan påvirke vredesforståelsen tilbage. Archers (1995) morfogenese vil også skabe et teoretisk fundament for hvordan reel forandring kan ske i samfundet.

Ovenstående teorier om ideologi og samfundsudvikling vil suppleres med empiri fra Wagoner et al.'s (2018) *From Rage to Revolution*; en psykologisk analyse af revolutioner gennem historien. I en sammenfatning af disse foreløbige konklusioner vil femte underspørgsmål, ved brug af Thomas et al. (2009) fremsætte en rekonceptualisering af vreden. Herefter forsøges det igennem Zittouns (2018) teori om revolutioner at udlede forhold, der kan kollektivere vreden i sociale bevægelser mod reel forandring. Til sidst analyseres og diskuteres Greta Thunbergs aktivistiske vredespraktisering i klimakampen.

Operationalisering og litteratursøgning

Følgende opgave vil belyse vreden fra et socialpsykologisk perspektiv. Ifølge Solak et al. (2012) har psykologisk emotionsforskning oftest fokuseret på en for snæver metodisk reduktion af emotioner. Litteratursøgningen vil derfor både tage udgangspunkt i PsychInfo, der er en database for psykologisk videnskabelig litteratur, og SCOPUS, der er en database med et sociologisk perspektiv.

Vrede kan oversættes til en række ord, herunder blandt andet ordene *rage* og *anger*. Søgninger på *rage* og *anger* i både SCOPUS og Psychinfo gav både artikler med et fokus på aggression og vold, hvor det handlende subjekt var ude af kontrol, med en følelse af afmagt. Mens undersøgelser af vreden under denne forståelse er relevant at undersøge, ligger det udenfor denne opgaves afgrænsning.

Søgeord i PsychInfo	Hits
Rage*	3614
Rage* AND "Social Change"	33
Rage* AND "Social Change" AND "Social Psychology"	10

Litteratursøgningen i PsychInfo påviste en vis inkonsistens og uenighed i definitionen af forskellen mellem *anger* og *rage*. Samtidigt synes forskningen at konceptualisere vreden forskelligt (Berndsen & McGarty., 2012; Zomeren et al., 2012; Sluzki, 2010; Thomas et al., 2009, Solak et. al, 2012). At der findes forskellige konceptualiseringer, synes at underbygge denne opgaves formål: at afsøge hvorledes vreden skal konceptualiseres og praktiseres for at skabe reel forandring.

Reel forandring er et bredt konstrukt, og en direkte oversættelse af reel forandring, ville være "real change". Med udgangspunkt i et delvist decentreret subjektsyn, hvor mennesket påvirker og påvirkes af sociale omstændigheder (Bhaskar, 1978; Sonne-Ragans, 2012; Archer, 1995), er vi interesseret i litteratur, der beskæftiger sig med forandring, og samtidigt anlægger et perspektiv, der inddrager det sociale. Det synes derfor hensigtsmæssigt at oversætte problemformueringens "reelle forandringer" til "social change" i litteratursøgningen. Dette bygger også på antagelsen om, at emotioner, og derfor også vrede, er multifacetterede individuelle såvel som sociale fænomener, der er forankret i strukturer og sociale systemer (Solak et al., 2012, s. 675). Der følges op med en yderligere præcisering med søgeordene "Social Psychology", da opgaven har et socialpsykologisk perspektiv.

Ovenstående søgning i Psychinfo førte til bogen *The psychology of radical social change: From rage to revolution* (2018) af Brady Wagoner, professor i kommunikation og psykologi ved Aalborg

Universitet, Moghaddam Fathili professor i psykologi med Georgetown University og Jaan Valsiner professor i psykologi ved Aalborg Universitet. I denne bog gennemgås case-beskrivelser af protester og oprør i verdenshistorien. Bogens formål er at analysere forskelle og uligheder mellem protesterne og de betingelser, der gør det muligt for sådanne begivenheder at opstå og skabe forandringer (Wagoner et al., 2018). Bogen er derfor yderst relevant for denne opgave. Den bidrager med et perspektiv på, hvordan vreden kan konceptualiseres, men også særligt, hvordan vreden er blevet praktiseret, i processen mod historisk dokumenterede samfundsstrukturelle forandringer.

Søgeord i SCOPUS	Hits
Anger*	41200
Anger* AND "Social Change"	105
Anger* AND "Social Change" AND "Social Psychology"	14

Første søgning i SCOPUS starter med ordet *anger**. Hertil kommer der 41200 hits. Hertil tilføjes "Social Change" der resulterer i 105 hits, det følges op med en yderligere præcisering med søgeordene "Social Psychology". Hertil kommer 14 hits.

Sorteringen af disse 14 hits fandt Berndsen & McGarty (2012), et studie der undersøger effekten af *perspective taking* hos minoriteter, der har været udsat for *historical harm*, og hvordan det ændrer deres følelse af berettigelse for at modtage kompensation for deres lidelser. Berndsen og McGarty's (2012) nedarvede emotioner har ikke fokus på en konceptualisering eller skabelsen af reelle forandringer. Det vurderes derfor udenfor denne opgaves begrænsninger.

Sluzki (2010) er en evolutionspsykologisk undersøgelse af bevægelsen fra aggression til forsoning, både mellem to individer og i et makroperspektiv mellem nationer. Sluzki (2010) har et naturvidenskabeligt fokus og en positivistisk ontologi, og vil derfor anvendes til at vise hvilke vredesforståelser, der fremgår i videnskabelig litteratur.

Transforming "apathy into movement": The role of prosocial emotions in motivating action for social change (2009) er skrevet af Emma F. Thomas og Kenneth I. Mavor, lektorer i psykologi ved

BA-projekt december 2020, Institut for Psykologi KU

The Australian National University, og Craig McGarty professor i psykologi ved Murdoch University. Artiklen undersøger emotioners potentiale for at transformere apati hos privilegerede grupper til handling mod at øge social lighed (Thomas et al., 2009, s. 310). Artiklen fokuserer på det potentiale, der ligger i emotioner til at skabe forandringer, hvilket gør den relevant for denne opgave. Thomas et al. (2009) præsenterer også en rekonceptualisering af vreden og introducerer begrebet *outrage* for at beskrive vrede på gruppeniveau. Derfor anvendes artiklen senere til at rekonceptualisere vreden og introducere en kollektiv dimension til emotionen.

Protesters as "Passionate Economists": A dynamic dual pathway model of approach coping with collective disadvantage (2012) af Martijn van Zomeren et al., Zomeren er professor i Socialpsykologi ved University of Groningen. Denne artikel forsøger at undersøge den bagvedliggende motivation, for *collective action* mod *collective disadvantage* gennem kollektive demonstrationer og protester (Zomeren et al, 2012, s. 180). Zomeren et al. (2012) præsenterer en todelt og dynamisk model for *collective action*, der har til hensigt at belyse et nyt perspektiv herpå (s.184). Artiklen tager udgangspunkt i, hvad der beskrives som misforståelser af emotioner og en langvarig underbelysning af vreden i psykologisk forskning (s. 180-181). Zomeren et al. (2012) perspektiverer vreden, som værende ikke bare negativ, men som indeholdende et potentiale for social forandring (s. 180).

Zomeren et al (2012) argumenterer desuden for, at den generelle forståelse af emotioner anser dem for at være for irrationelle til at motivere social forandring. En anden hensigt med artiklen er derfor ifølge Zomeren et al (2012) at sætte spørgsmålstejn ved denne forståelse af emotioner og skabe en nutidig konceptualisering af vrede. Zomeren et al (2012) baserer denne konceptualisering af vreden på teorier om *cognitive appraisal*. Denne anskuelse er samhörig med Ruti's (2018) perspektiv på 'dårlige' emotioner som en vurdering af samfundets tilstand, og er samtidigt samhörig med denne opgaves hensigt om at rekonceptualisere vreden.

Opsummering på litteratursøgningen

Litteratursøgningen har vist en inkonsistens og uenighed i definitionen af forskellen mellem anger og rage. Zomeren et al. (2012) og Thomas et al. (2009) understreger, at der hovedsageligt er negative og regressivt ladede konceptualiseringer af vreden, hvilket er i tråd med denne opgaves formål: at afsøge hvorledes vreden skal konceptualiseres og praktiseres for at skabe reel forandring.

“Reelle forandringer”, som det fremgår i problemformuleringen, er oversat til “social change” i litteratursøgningen. Dette underbygger opgavens erkendelsesmæssige afsæt: at emotioner, og derfor også vrede, er multifacetterede individuelle såvel som sociale fænomener, der er forankret i strukturer og sociale systemer.

Litteratursøgningen fandt frem til antologien Wagoner et al (2018). Denne antologi vil fungere som en central del af opgavens empiri, da den tilbyder et historisk overblik gennem caseeksempler. Fra antologien anvendes blandt andet Power (2018) og Zittoun (2018); case-eksempler om Water Service Bill-oprøret i Irland og Fløjlsrevolutionen i Tjekkioslovakiet. Litteratursøgningen fandt yderligere frem til artiklerne Zomeren et al (2012) og Thomas et al. (2009). Disse anvendes til at belyse en kollektiv dimension af vreden, i en kritik af tidligere forsknings konceptualisering af emotionen.

Opgavens erkendelsesmæssige udgangspunkt

I det følgende vil vi udfolde opgavens kritisk realistiske tilgang, introduceret af Roy Bhaskar (f. 1944) og videreført i sociologien af Margaret Archer (f. 1943).

Roy Bhaskars (1978) kritisk realistiske teori udspringer fra en kritik af en teoriløs videnskabelig praksis. Undersøgelser uden forankring i teori fordrer, at man anskuer de kausale mekanismer i eksempelvis eksperimentet som tilsvarende til stede uden for eksperimentets konditioner. Problemet illustrerer nødvendigheden i at skelne mellem virkelighedens ontologiske niveauer i videnskabelig praksis (Bhaskar, 1978, s. 13). Derfor foretager Bhaskar (1978) en sontring mellem det *reale*, det *aktuelle* og det *empiriske* domæne, med en non-reduktionistisk tilgang til de tre domæner. Virkeligheden er at finde i det reale domæne, og kommer til udtryk gennem strukturelle processer i det aktuelle domæne, mens det empiriske domæne definerer menneskets subjektive oplevelse af begivenhederne. I kraft af menneskets subjektivitet betragtes videnskabelig viden som socialt produceret, mens de objekter, som videnskaben beskæftiger sig med, eksisterer uafhængigt af menneskets behandling af dem (Bhaskar, 1978, s. 248). Objekterne i det empiriske domæne er transitive; underlagt potentialet for forandring, mens det reale domæne er intransitivt:

“In this way social products, antecedently established knowledges capable of functioning as the transitive objects of new knowledges, are used to explore the unknown (but knowable) intransitive structure of the world. Knowledge of B is

produced by means of knowledge of A, but both items of knowledge exist only in thought.“

(Bhaskar, 1978, s. 23)

I den foreliggende undersøgelse af vreden er hensigten at behandle vreden ud fra et kritisk realistisk perspektiv. Vreden vil behandles som et transitivt objekt, der er socialt produceret, men som stadig har sit udgangspunkt i en intransitiv virkelighed. Det er blandt andet de aktivistiske potentialer af vreden, udspillet i aktuelle begivenheder, som undersøges på det empiriske niveau.

Margaret Archer har viderebragt den kritisk realistiske ontologi ind i sociologisk teori. I *Realist social theory: the morphogenetic approach* arbejder Archer (1995) ligeledes med et perspektiv på ontologiske niveauer, der ikke kan reduceres til hinanden. Archers (1995) vægter et fokus på sammenhængen mellem *betragtningen* af den sociale virkelighed og *forklaringen* af samme. En given undersøgelses sociale ontologi ansues som en magtfuld regulator over for metodologien. Den metodiske reduktion ved social realisme bliver herigennem præsenteret som et transitivt objekt:

“What social reality is held to be also is that which we seek to explain. It is denoted as being such and such by virtue of the concepts used to describe it and their use is inescapable since all knowledge is conceptually formed.”

(Archer, 1995, s. 17).

Følgende opgaves ontologiske antagelser, foretager en metodisk reduktion, der tager afsæt i Archers (1995) metodologiske implikationer ved social realisme, kaldet *analytisk dualisme*. Analytisk dualisme fokuserer på sammenkædningen mellem samfundets ‘folk’ og samfundets ‘dele’. Disse to entiteter sondres imellem på to forskellige strataer, hvor samfundets dele er produkter, der *emergerer* fra folket. Ifølge Archers (1995) definition beskriver *emergens* de egenskaber og kræfter, der opstår som konsekvens af interaktion (f.eks. mellem samfundsgrupper). Når *emergens* er sket, har disse egenskaber, som eksempelvis tilegnes en samfundsgruppe, en relativt fri autonomi. De autonome egenskaber udøver herefter uafhængige kausale påvirkninger (Archer, 1995, s. 14). *Emergens* kan siges at være beskrivende for en konkret ontologisk forståelse af samfundsudviklingen, hvor samfundets dele ikke kan reduceres til folket, men stadig udspringer fra folket.

Med analytisk dualisme er det hensigten at understrege forbindelserne mellem folket og delene, ved at udfolde det vekselvirkende samspil, som sker i og imellem samfundets strataer (Archer, 1995, s. 15). Disse strataer er ligesom Bhaskars (1978) skelnen mellem ontologiske domæner, irreducible. De er altså definitivt adskilte. Samtidigt er de gensidigt konstituerende i en emergent proces (Archer, 1995, s. 14). Denne opgave anvender analytisk dualisme, så vredens *forbindelser* imellem samfundets folk og dele kan blottægges. Det er disse forbindelser, der skal udvide det samfundsstrukturelle forandringspotentiale i et fænomen som vrede, begyndende i samfundets folk og manifesteret i reel forandring i samfundets dele.

Undersøgellesstrategi

Som vi har set, anerkender den kritiske realisme en uundgåelig metodisk reduktion ved valget af videnskabelig ontologi: *“There is no way in which we can look at the world and then at a sentence and ask whether they fit. There is just the expression (of the world) in speech (or thought).”* (Bhaskar, 1978, s. 249). Tanken og sproget er altså de transitive objekter, som vi kan gribe fat i, når vi skal forholde os empirisk til virkeligheden. Anvender man Carla Willigs (1998) fortolkning af den kritisk realistiske ontologi, vil man i en udforskning af psykens indhold og dynamik, anvende diskursanalyse til at dekonstruere og sætte spørgsmålstejn ved psykologiske fænomeners dominerende konceptualiseringer (s. 95).

Ud over en understøttende analyse af revolutioner igennem historien er det i denne opgaves sidste del hensigten at analysere det aktuelle produkt af vredens diskurs i klimakampen. En diskursanalyse af Greta Thunbergs taler vil således fungere som middel til at klarlægge vredens rolle i klimakampen. Diskursen vil anskues som et transitivt objekt, som står i et dialektisk forhold til strukturelle processer.

Formålet med kritisk realisme er ikke at forudsige, hvordan diskursen vil forme aktuelle begivenheder og strukturelle processer i fremtiden (Willig, 1998). Ligeledes vil denne opgaves analyser af revolutioner ikke begive sig ud i en forudsigelse af vredens diskursive produkt, men nærmere være et forsøg på at belyse de tidspunkter, hvor vredens praksis tidligere har medført reel forandring. Det antages, at en dekonstruktion af Greta Thunbergs diskursive vredespraksis kan understøtte denne opgaves rekonceptualisering af vreden og belyse det aktivitiske forandringspotentiale, som rekonceptualiseringen tilbyder.

Moderat Eklekticisme

Simo Køppes (2008) udlæg af en moderat eklekticisme vil anvendes i besvarelsen af nærværende problemformulering. Moderat eklekticisme beskriver en videnskabelig metode, hvori forskellige teoretiske systemer supplerer hinanden i besvarelsen af et problem. Denne kombination af teorier vil anvendes reflektivt med målet om at nuancere besvarelsen af problemformuleringen. Althussers (1983) teori om ideologiske statsapparater med Archers (1995) morfogenese vil altså anvendes til at sætte subjektet i et hhv. deterministisk og agentisk lys. Hensigten er, at disse teorier kan anlægge perspektiver på subjektets muligheder for at ændre en evt. dominerende vredesforståelse. Yderligere vil Zittouns (2018) teori om bevægelsen mod kollektiv forandring i samfundet, supplere Althussers (1983) og Archers (1995) perspektiver.

1. Hvilke vredesforståelser er til stede i litteraturen?

Følgende afsnit vil forsøge at opsummere de vredesforståelser, der er til stede i litteraturen, blandt andet bogen *Kort og godt om vrede* (2018), skrevet af psykolog Stine Bjerrum Møller.

Ifølge Ferguson (2007) har evolutionspsykologiens emotionsforståelse været for reduktiv og har ikke formået at indfange emotioners kompleksitet tilstrækkeligt (s. 330). Ferguson (2007) forsøger at skabe flere kategorielle dimensioner til aggressionsbegrebet, for at indkapsle dets kompleksitet yderligere og bevæge sig væk fra en endimensionel emotionsforståelse (s. 339). Det er en lignende bevægelse, som nærværende opgave foretager, blot med et andet ontologisk udgangspunkt og med fokus på vrede i stedet for aggression. Vredesforståelserne indenfor socialvidenskaberne har imidlertid været anset som værende for flygtige og irrationelle til at kunne motivere rationelle kollektive handlinger (Zomeran et al, 2012). Vreden har stået som rationalets modsætning, hvorfor det er blevet afskrevet som hensigtsmæssig motivation mod social forandring (Zomeran et al, 2012, s. 182). Mange definitioner har, ifølge Zomeran et al. (2012) u hensigtsmæssigt reduceret vrede som værende for spontan og ukontrollabel; en emotion, der udelukkende kunne føre til ødelæggelse.

I afsøgningen af, hvordan vreden er konceptualiseret i faglitteraturen ser vi det relevant at inddrage Sluzkis (2010) og Møllers (2018) definitioner, til at uddybe den individualiserede vredesforståelse, for at illustrere hvad denne opgaves konceptualisering retter kritik imod. Sluzki (2010) fremlægger en normativ seksdelt stadiemodell for at forklare bevægelsen fra konflikt til forsoning (s. 56). *Anger* og *rage* beskrives af Sluzki (2010) som *hot emotions* sammen med frygt og ydmygelse (s. 59).

Forskellen mellem anger og rage ekspliciteres ikke. Det virker til, at Sluzki (2010) definerer denne gruppe emotioner som værende *negative*, og at de skal undgås.

Sluzki (2010) fokuserer ikke på emanciperende egenskaber ved anger og rage, men derimod på, hvordan de to emotioner skal undgås, før der kan ske progression i stadiemodellen mellem konflikt og forsoning hos mennesker (Sluzki, 2010). Ligeledes indebærer Sluzkis (2010) definition ikke et fokus på intersubjektive egenskaber i hverken anger eller rage. Det er sådan en emotionsforståelse, som Ahmed (2014) mener er repressiv og uhensigtsmæssig. I Sluzki's (2010) stadiemodell for forsoning er der tilknyttede følelser til hvert stadie. Sluzki (2010) synes at stille harme, vrede og mistillid op som harmonisk sameksistens' modsætning. Dette synes at tegne et billede af vrede som et problem, frem for et symptom på et problem. Vredesforståelsen hos Sluzki (2010) synes derfor at være overvejende negativt ladet, med et individualistisk udgangspunkt, der afholder mennesket for at eksistere harmonisk med hinanden.

Ifølge Møller (2018) defineres vrede som en følelse, der optræder kropsligt, og at dens specifikke funktion er at beskytte og forsvare individet (Møller, 2018, s. 19). Møller (2018) definerer vreden på to parametre: intensitet og varighed, og deler emotionen op af tre komponenter: krop, adfærd og tanker. Vreden bliver uhensigtsmæssig, når den hyppigt optræder med høj intensitet og forbliver hos personen længe (Møller, 2018, s. 33). De negative resultater beskrives i vredens betydning for nedsat tankevirksomhed, kropslig kontroltab og dens sammenhæng med psykiske lidelser (Møller, 2018, s. 19). Vreden beskrives som et problem, i en næsten kausal sammenhæng mellem vrede og aggression og voldelig handling mod andre (s. 50). Møller (2018) iscenesætter vreden som en problematisk emotion, der skal styres og kontrolleres. Emotionen forbindes med psykopatologi, hvis den er langvarig og intens (Møller, 2018, ss. 75).

Ifølge Møller (2018) skal vreden behandles, og emotioner rangeres, f.eks. ved at opstille medfølelse som en *bedre* emotionel respons end vrede (s. 87). Vredesforståelsen i Møller (2018) virker altså overvejende reduceret til de negative aspekter, med uhensigtsmæssige aggressive følger. Møllers (2018) konklusion ser ud til at være, at vreden må fjernes, når den opstår.

Møller (2018) skriver, at *Kort og godt om vrede* er en selvhjælpsbog og er tiltænkt alle, der er interesseret i at vide mere om vrede (s. 11). I kraft af at være selvhjælpsbog, med et andet formål end nærværende opgaves, er Møllers (2018) definition måske 'nem' at kritisere. Denne opgaves kritik af Møllers (2018) vredesforståelse kan således siges ikke at tage selvhjælpsbogen for hvad

den er og respektere de præmisser, som den er skrevet under. I den senere udlægning for Althussers (1983) ideologiske statsapparater vil det dog understreges, hvorledes litteratur som Møllers (2018) kan påvirke subjektets bevidsthed. Vredesforståelser, der præsenteres i faglitteraturen, synes derfor vigtig at inddrage, vurdere og kritisere.

Ifølge Sonne-Ragans (2012) fungerer modeller som epistemologiske redskaber, der kan bruges til at forstå virkeligheden (s. 81). Modellens anvendelsesmuligheder afhænger dog af, om den metodiske reduktion af virkeligheden, som uundgåeligt er en del af modellens konstruktion, vurderes forenelig med kompleksiteten af det fænomen, som modellen forsøger at beskrive (s. 82). Sluzki's (2010) stadiemodell synes altså ikke at indfange en tilstrækkelig kompleksitet i dens emotionsforståelse, til at foretage en adækvat beskrivelse af vreden.

Denne opgave har således til hensigt at problematisere antagelsen om, at vreden er et individuelt problem, der skal bekæmpes i individet. Følgende opgave vil derimod antage, at vreden har en årsag, som er opstået i et socialt miljø (Ahmed, 2014, s. 6). Ved inddragelsen af klimakrisen som et grundlæggende samfundsproblem, vil vredens årsag være forankret i et strukturelt problem. Ligeledes vil vrede anses som en emotion, der kan deles mellem mennesker.

1.1 Delkonklusion

Ifølge Zomeren et al. (2012) har der på tværs af socialvidenskaberne hersket en reduceret vredesforståelse. Vrede er defineret som noget, der fungerer i det enkelte individ, og som hyppigt leder til aggression og anden uhensigtsmæssig adfærd (s. 191). Ovenstående afsnit har underbygget Zomeren et al.'s (2012) antagelse med eksempler fra forskning i Sluzki (2010) og nyere faglitteratur hos Møller (2018). Vredesforståelsen hos Sluzki (2010) og Møller (2018) synes at foretage en reduktion af vreden, som et negativt fænomen, der skal forhindres i at udfolde sig. Følgende analyser vil underbygge antagelsen om, at vrede kan deles mellem mennesker, imens senere analyser vil forsøge at klarlægge vredens forandringspotentialer.

1. Hvordan påvirkes subjektets vredes-forståelse ud fra Althusser's (1983) teori om ideologi?

Althussers (1983) teori er et videre udvikling på den klassisk marxistiske teori om staten (s. 26). Fokus ligger på statens deterministiske magt, hvilket kan siges at fordre et overvejende decentreret subjektsyn. Det decentrerede subjektsyn beskriver en ontologi, hvor subjektets selvrefleksion og

bevidsthed ikke eksisterer uforstyrret (Sonne-Ragans, 2012, s. 165). Althusser (1983) er optaget af denne 'bevidsthedsforstyrrelse' hos determinerende kræfters styring af subjektet igennem, hvad han definerer som *ideologiske statsapparater* (ISA). De ideologiske statsapparater hviler på idéen om det repressive statsapparat (SA): regeringen, administrationen, hæren, politiet, domstolene, fængslerne etc. er eksempler på dele af statsapparatet (Althusser, 1983, s. 22). Althusser (1983) karakteriserer statsapparatet som *repressivt*, fordi disse offentlige institutioner 'fungerer på vold', af fysisk og ikke-fysisk karakter (s. 22). Med andre ord kan statsapparatet siges at indskrænke subjektets frihed. Med ideologiske statsapparater introduceres instanser, som umiddelbart ser ud til at være adskilt fra SA, men som også udfører repression, i SA's ideologiske tjeneste. Forskellen er, at ISA'erne fungerer på ideologi frem for vold, ligesom ISA'er overskrider statens offentlige aktiviteter, ved også at indtræde i den private sektor (Althusser, 1983, s. 24). I en opstilling af nogle eksempler på sådanne ISA'er nævner Althusser (1983) bl.a. massekommunikationens ISA (f.eks. presse, radio-fjernsyn, og i vores tid sociale medier) og politiske partier (s. 23). Det er dette ideologiske statsapparat, som primært ligger under for analyse i nærværende undersøgelse af vredesforståelsens indvirkning på subjektet.

Staten er ifølge Althusser (1983) den herskende klasses stat. Den herskende klasse er hverken offentlig eller privat, men netop forudsætningen for enhver distinktion mellem offentlig og privat. I en grov opsummering er det den herskende klasses ideologi, som bliver den herskende ideologi i samfundet: "Så vidt vi ved, kan ingen klasse varigt sidde inde med statsmagten uden samtidig at udøve sit hegemoni på og i de ideologiske Statsapparater" (Althusser, 1983, s. 25). Mens ISA'erne spiller en væsentlig rolle i opretholdelsen af magten hos den herskende klasse (eller herskende alliance af klasser), er det samtidigt her, hvor klassekampen udspiller sig (Althusser, 1983, s. 26). Althusser (1983) beskæftigelse med klassekampens konkrete skridt er sparsom, hvorfor den senere inddragelse af Archers (1995) teori om morfogenese vil finde sin relevans til videre at konkretisere en eventuel praksis bag et sådant opgør.

Ifølge Althusser (1983) er ideologien en repræsentation af individernes imaginære forhold til deres reelle eksistensbetingelser (s. 41). Ideologi kan derfor siges at maskere de forandringsmuligheder, der ligger latente i samfundets forskellige lag. Hvis den herskende ideologi fordrer et blik på vreden som en 'forkert' emotion, som vi eksempelvis så i dele af faglitteraturen, foretages altså samtidigt en undertrykkelse af vredens forandringspotentiale. Vredens årsag delegitimeres. Det bliver

imidlertid denne opgaves hensigt at demaskere dele af den herskende ideologi, så vredens potentialer kan stå klarere frem.

“For hvis det er sandt at ISA’erne repræsenterer den form, i hvilken den herskende klasses ideologi nødvendigvis må realisere sig, og den form, som den beherskede klasses ideologi nødvendigvis må måle sig med og gøre front mod, så “fødes” ideologierne dog ikke i ISA’erne, men af de sociale klasser i klassekampen: af deres eksistensbetingelser, af deres praksisser, af deres kamperfaringer osv.”

(Althusser, 1983, s. 63)

Denne klassekamp, udspillet i ISA’erne, kan altså siges at være den hovedsagelige opgave at analysere, med henblik på at skabe nye ‘kamperfaringer’ i vredens navn. Det er med andre ord mod klassekampen, der praktiseres i de ideologiske statsapparater, som denne opgave dels vil rette sit blik i den senere analyse af case-eksempler på reelle forandringer. Case-eksemplerne skal forsøge at give erfaringer, der kan bidrage til et perspektiv på vreden med et større forandringspotentiale.

Dagliglivet giver ifølge Althusser (1983) utallige eksempler på eksplicite eller implicite forbindelser mellem statsapparatets og de ideologiske statsapparaters spil, som er nødvendige at undersøge i detaljer (s. 25). Når denne opgave senere vil analysere Greta Thunbergs kamp mod den herskende ideologi, er det vredens ‘dagligliv’ i massekommunikationens ISA, der undersøges. Håbet er, at denne kamp vil give indblik i den herskende ideologis repression af klimapolitiske tiltag, bl.a. ved en repression af vreden. Hvis vi forstår, hvordan den herskende ideologi gennem ISA’erne skaber vores imaginære forhold til vredens legitimitet i klimakampen, synes vi altså at stå med et mere kvalificeret grundlag for at ændre dette imaginære forhold. Det virker derfor til at være det første skridt i rekonceptualiseringen: At forstå den herskende ideologis repræsentation af vreden, der formidles i de ideologiske statsapparater. Ovenstående redegørelser for faglitteraturens vredesforståelser forsøger at tage dette skridt.

2.1 Delkonklusion

Konkluderende konstaterer Althusser (1983), at ideologi fødes i kampen mellem de sociale klasser, og at denne klassekamp tages op i de ideologiske statsapparater (ISA). Subjektet påvirkes af de ideologiske statsapparater i konstitueringen af subjektets imaginære forhold til sine eksistensbetingelser - sit handlingsrum. Den herskende ideologi modererer således subjektets

vredesforståelse gennem ideologiske statsapparater. Denne forståelse er i tråd med Ahmeds (2014) emotionsforståelse. Vredens berettigelse i klimakampen kan derfor siges at være afgrænset af en mangfoldighed af ISA'er, der bl.a. kan udpeges og analyseres i massekommunikationen (sociale medier, internet, radio, fjernsyn) og det politiske system (partier, folketing osv.). Samtidigt er det i ISA'erne, at den herskende ideologi kan transformeres. Med denne opmærksomhed vil den senere diskussion af Gretha Thunbergs taler forsøge at klarlægge, hvad der kan siges at være en sådan klassekamp i de ideologiske statsapparater.

Althusser (1983) beskæftiger sig primært med ideologiens styring af subjektet. Omvendt vil den følgende redegørelse for Archers (1995) morfogenetiske perspektiv forsøge at uddybe subjektets styring af samfundet. Denne opgave har umiddelbart taget skridtet mod en rekonceptualisering i en identificering og refleksion over den herskende ideologis konceptualisering. Næste skridt indebærer en undersøgelse af, hvordan subjektet får handlerum til at forandre vredens ideologiske ladning.

1. Hvordan kan subjektet påvirke vredesforståelsen ud fra Archers (1995) morfogenetiske perspektiv?

Ifølge Archer (1995) er vi i den videnskabelige undersøgelse af strukturel forandring nødt til at antage, at nogle forhold i samfundsudviklingen er nødvendige og nogenlunde konstante (s. 166). Jf. ovenstående redegørelse for Archers (1995) metodologi, vil følgende redegørelse uddybe forbindelsen mellem samfundets folk og dele, med hensigten om at forbinde subjektets vrede med reelle samfundsstrukturelle forandringer. Samfundet er ifølge Archer (1995) ikke skabt af nogen selvregulerende struktur, der korrigerer sig selv på nogen målrettet facon. Samfundet er åbent, fordi det er befolket, og i sin befolkning findes altid muligheden for at ændre samfundets form (s. 166). Archers (1995) begreb om den morfogenetiske cyklus skal belyse hvordan *folket* i kan forandre samfundets *dele*.

Morfogenese refererer til de processer i samfundet, som former videre på eller ændrer et systems givne form, tilstand eller struktur. Som modpol til morfogenesen står *morfostasis*: processer, der opretholder den givne form (Archer, 1995, s. 166). Morfostasis kan bl.a. siges at trække linjer til Althusser's (1983) begreb om repressjonen i de ideologiske statsapparater. Det er derfor morfogenetiske perspektiver, som i det følgende vil fremsætte antagelserne for en analyse af subjektets evne til at påvirke vredesforståelsen tilbage.

For at adskille *agens* og *struktur* i et morfogenetisk perspektiv er det ifølge Archer (1995) nødvendigt at klargøre et par vigtige antagelser; (1) at strukturen nødvendigvis altid vil eksistere forud for de handlinger, som transformerer den, og (2) at strukturel udfoldelse sker efter disse handlinger (s. 168). Med andre ord kan *agens* ikke siges at *skabe* struktur, da der altid vil eksistere en struktur forud for en ny. Rettere har *agens* at gøre med *transformationen* af strukturen (Archer, 1995, s. 168). Denne opgaves senere bud på en ny konceptualisering af vreden vil forsøge at indgå i processen mod at transformere vredens ideologiske værdiladning.

Samtidigt er antagelsen om transformation i samfundets dele en vigtig ontologisk markering af denne opgaves processuelle samfundsforståelse, og vil anvendes i de senere analyser af konkrete revolutionære bevægelser. Undersøgelsen af forbindelsen mellem folk og dele er kun mulig i en analyse af samspillet over tid (Archer, 1995, s. 71). Forbindelsen kan med andre ord kun klargøres med inddragelsen af historicitet. De konkrete revolutionære bevægelser, som vil inddrages i en senere analyse, vil forsøge at inkorporere et temporalt aspekt i nærværende opgaves metode.

For i dybden at forstå *agens* i et morfogenetisk perspektiv er det ifølge Archer (1995) nødvendigt at stratificere *folket* i personer, agenter og aktører. Ligesom ovenstående stratificering af samfundet, er folkets strataer irreducible ift. hinanden, men emergeret i subjektet (s. 254). Denne ontologi fordrer at subjektets Person-strata fostrer Agenten, som fostrer Aktøren (Archer, 1995, s. 255). Som aktør investerer subjektet i en social identitet, en rolle der personificerer og konkretiserer subjektet på partikulær facon. Alle subjekter har imidlertid også en personlig identitet (Archer, 1995, s. 255). Groft opstillet er det *personen*, der repræsenterer den personlige identitet, *aktøren* den sociale identitet, mens *agens* er den medierende mekanisme, der sørger for, hvilke kollektivt sammensluttede sociale aktører, der opnår de specifikke sociale roller i totalsamfundet (Archer, 1995, s. 256).

I et morfogenetisk perspektiv er subjekter repræsentanter for det socio-kulturelle system, som de fødes ind i. Denne gruppe, som de fødes ind i, er en konsekvens af årtier lange præ-grupperinger og re-grupperinger, der har skabt partikulære 'livschancer' (Archer, 1995, s. 257). Disse livschancer fordeles igennem afhængige relationer mellem de besiddende og de besidderløse, de magtfulde og de magtesløse, de diskriminerende og de diskriminerede "(...) and these, of course, are

relationships between collectivities" (Archer, 1995, s. 257). Samfundet skabes altså af en interdependens, en afhængighed mellem de sociale grupper, over tid. Denne pointe er i overensstemmelse med Althussers (1983) klassekamp, og kan derfor siges at understøtte antagelsen om, at klassekampen er arenaen for realiseringen af reel forandring.

Ifølge Archer (1995) henviser agens til emergente egenskaber hos en gruppering eller kollektivitet, der bidrager til en reproduktion eller ændring samfundets struktur eller kultur (s. 254). Agens er en uundgåelig kvalitet af nogle af subjektets gøremål, men er ikke indhold for alle strataer i subjektet. Med stratificeringen af subjektet begrebsliggør Archer (1995) altså subjektets kollektive aktiviteter som agens, og de individuelle i form af personen og den sociale aktør. Agenter - kollektiviteter, der deler de samme livschancer - har interesse i at beskytte eller forbedre sine livschancer. Denne interesse ligger altså uden for subjektets aktør-strata, ude i kollektiviteten, men kan af subjektet følges gennem aktøren (s. 256). Agens er derfor, i morfogenetisk forstand, en emergent størrelse, der ikke kan ledes tilbage til en sum af de enkelte aktørers handlinger, men heller ikke kan eksistere uden de enkelte aktører.

Med andre ord er Archers (1995) agens-begreb irreducibelt til den enkelte aktørs vredsbetingede handling. Det er derfor aktuelt for nærværende opgave at undersøge tidligere *kollektive* handlinger, der er udsprunget af en vrede over konkrete produkter af samfundets grupperinger. Nedenstående case-eksempler skal forsøge at foretage netop denne undersøgelse. Samtidigt synes det med Archers (1995) agensbegreb relevant at diskutere den politiske slagkraft i den bevægelse, som Greta Thunberg repræsenterer. Vi vil senere se, hvordan Greta Thunberg har formået at samle en transnational bevægelse, en enorm kollektiv sammenslutning af sociale aktører.

Det er værd at bemærke, at Archer (1995) har blik for yderligere strataer i subjektet, som psykologi og personlighed (s. 257). Disse strataer foldes dog ikke videre ud. Denne opgave må siges at begive sig ind i det psykologiske strata, hvor emotionerne figurerer, hvilket understreger den psykologiske relevans i Archers (1995) morfogenetiske teori. Samtidigt fremhæver denne pointe forandringspotentialet i vreden, da det psykologiske strata er sammenhængende med den sociale aktør, og i sidste instans, agens.

3.1 De Primære- og Forenede Agenter

Archer (1995) opstiller agens i to typer af agenter, der altid allerede er emergent konstituerede i en kollektivitet (en samfundsgruppe): Primære Agenter og Forenede Agenter. De *Primære Agenter* indgår i samfundsudviklingen urefleksivt og uden specifikt artikuleret intention. *Forenede Agenter* er grupperinger, der ved hvad de vil have, kan artikulere det overfor dem selv og andre, og kan engagere sig selv i en samordnet handling for at omforme eller bibeholde en specifik struktur eller kultur (Archer, 1995, s. 258). Med andre ord er de Forenede Agenter grundlaget for en selvbevidst, refleksiv organisering af samfundsgrupper; en organisering af aktører, der bevidst målretter deres handlinger mod at opnå deres interesser. De Forenede Agenter begrebsliggør derfor, hvordan samfundsgrupper aktivt kan give morfogenesen en intentionel retning. Dette begreb vil inddrages i en senere diskussion af, hvordan vreden kan praktiseres i forsøget på at opnå reel forandring.

3.2 Delkonklusion

Archers (1995) morfogenese fremlægger et teoretisk perspektiv, hvori agens emergerer, når mennesker kollektivt grupperes og re-grupperes i bevægelsen mod en opretholdelse eller ændring af samfundets struktur eller kultur. Agens kan i denne forstand opstå i, hvad Archer (1995) beskriver som den sociale aktør-rolle; subjektets sociale identitet. Sammensmedes de sociale aktørers gøremål i en kollektivitet, der - med samme livschancer - forsøger at forbedre deres position i samfundets lag, emergerer agens til reel forandring. Mere specifikt vil en kollektivitet af Forenede Agenter være beskrivende for en bevægelse mod selvbevidst målrettet forandring af samfundsstrukturen. Begrebet om Forende Agenter fordrer refleksion, organisering og innovation (Archer, 1995, s. 258). Hvis vreden kan skabe udgangspunkt for en refleksiv organiseret samfundsgruppe med et bevidst kollektivt mål, som kan artikuleres for omverdenen, kan vreden altså siges at være udgangspunkt for reel forandring.

Med Archers (1995) begreb om kollektiv agens vil vi i den videre undersøgelse konceptualisere vreden som et *kollektivt* fænomen, emergeret fra det psykologiske strata. Det er altså først når vreden bliver kollektivt orkestreret og organiseret i en refleksiv praksis af samfundets folk, at forandring kan emergere i samfundets dele. Dette synes at klæde os på til en analyse af konkrete aktuelle begivenheder, hvor vreden tidligere har været grundlag for konkret social forandring.

Inden da vil en kort eksplicitering af psykologiens relevans for analysen af sociale bevægelser dog uddybes.

Psykologiens relevans i sociale revolutioner

Althusser (1983) betegner som nævnt ideologien som et imaginært forhold til folkets reelle eksistensbetingelser (s. 41). Repression udøver sig altså gennem folkets opfattelse af deres handlemuligheder og betingelser, på det empiriske niveau. Her opererer subjektets sanselighed. Hvis vi anskuer dette med Archers (1995) stratificering af folket, må den sociale aktør være den del af subjektet, der enten reproducerer eller transformerer det imaginære forhold. Da den sociale aktør ifølge Archer (1995) er forbundet med det psykologiske strata, må det enkelte subjekts psykologi og egen opfattelse af egentlige betingelser siges at være afgørende for repressionens succes (s. 255).

Dette understreger psykologiens relevans i følgende analyser af revolutionære bevægelser. Ved at behandle de emergente konsekvenser af praksissen under Fløjlsrevolutionen vil vi få en forståelse for, hvordan en fredelig kollektiv praktisering af de enkelte subjekters vrede *kan* udspille sig. Fløjlsrevolutionens sociale aktører formåede at ændre subjekternes imaginære forhold til deres eksistensbetingelser. Nedenstående analyse går derfor fra de sociale produkter (den reelle forandring), der kan siges at være udsprunget fra de enkelte subjekters emotionelle strata, til de kollektive handlinger, der skabte den kausale bevægelse mod reel forandring i de aktuelle begivenheder.

1. Fløjlsrevolutionen og Water Service Bill

Følgende afsnit er en gennemgang af case-eksempler fra sociale bevægelser. De to case-eksempler er taget fra antologien Wagoner et al. (2018) og er skrevet på baggrund af forskning foretaget af Zittoun (2018) og Power (2018). For at understøtte disse eksempler er der foretaget en yderligere litteratursøgning på Fløjlsrevolutionen i Tjekkoslaviet og Water Service Bill i Irland.

4.1 Fløjlsrevolutionen - En fredelig revolution

I 1989 opstod en fredelig revolution, der var med til at gendanne demokratiet i Tjekkoslaviet (Zittoun, 2018, s. 147; Valsiner, J. 2018). Den reelle forandring indebar, at det kommunistiske styre

abdicerede og Václav Havel blev præsident for landet. Lige fra begyndelsen stod dissidenten Václav Havél som frontfigur for bevægelsen (Zittoun, 2018, s. 144). Havél skabte en regering bestående af kritikere af det tidligere system, der med et demokratisk mandat, skabte reel forandring (Zittoun, 2018, s. 150; Valsiner, J. 2018, s. 179).

Politiet inter文enerede voldeligt mod en antinazistisk demonstration i 1989, dette igangsatte omfattende strejker i produktionsindustrien og kulturinstitutioner over hele landet (Auer & Chan, 2020, s. 471). Der blev skrevet protestsange af Tjekkoslovakiske kunstnere, og teatergrupper fremførte systemkritiske forestillinger under fredelige demonstrationer med flere tusinder fredelige deltagere (Auer & Chan, 2020; Zittoun, 2018). Offentlige diskussionsmøder blev organiseret under navnet *občanské fórum*, der endte med at kræve, at regeringen gik af, og insisterede at alle protester skulle foregå fredeligt (Zittoun, 2018, s. 143; Valsiner, 2018, s. 172). Dette afspejler, at klassekampen i Tjekkoslovakiet foregik i et væld af ideologiske statsapparater, fra folket til massekommunikationen og kulturen, til det politiske ISA. Klassekampen, der udspillede sig i Tjekkoslovaikiets ISA'er blev kampplads og forhindrede aggression og opfordrede til refleksion (Zittoun, 2018).

Občanské fórum blev afholdt løbende, hvor utilfredsheden med regeringen, blev udtrykt i kollektive diskussioner, og hvor handlemuligheder blev debatteret og behandlet (Zittoun, 2018, Valsiner, J. 2018). Disse kollektivt organiserede debatter synes at illustrere Archers (1995) begreb om Forenede Agenter. Med občanské fórum overgik en kollektiv sammenslutning af sociale aktører altså fra at være Primære Agenter til Forende Agenter. Samtalerne under disse fora blev kollektivt orkestreret i en refleksiv praksis, og de sociale aktører formåede således at artikulere et målrettet engagement mod at transformere Tjekkoslovaikiets politiske struktur (Zittoun, 2018). Občanské fórum kan derfor siges at markere den emergente bevægelse, der muliggjorde folkets forandringen af samfundets dele. Občanské fórum udviklede sig senere til et politisk parti, der med Václav Havél i spidsen fik regeringsmagten efter Fløjsrevolutionen (Zittoun, 2018, s. 150). Således indtrådte občanské fórum i det politiske ISA. Občanské fórum formåede altså at organisere den beherskede klasse. Den herskende klasse (det kommunistiske styre), mislykkedes i at udøve sit hegemoni i de ideologiske statsapparater.

Klassekampen blev således vundet af den udbyttede klasse i det kulturelle- og politiske ISA. Ved at indtage en rolle i det politiske ISA kan det siges, at občanské fórum fandt midler og lejlighed til at ændre statsapparatets repression; den herskende klasses hegemoni over folket. Občanské fórum ledte således til en ny herskende klasse. De sociale grupper blev re-grupperet.

4.2 Delkonklusion

Občanské fórum formåede at organisere det tjekkoslovakiske folk i en demokratisk refleksion over vejen til reel forandring. Občanské fórum kan altså ses som en sammensluttende bevægelse, der formåede at skabe udgangspunktet for egenskaberne hos Archers (1995) Forenede Agenter. Denne sammensluttende bevægelse virker til at være det afgørende led i dannelsen af kollektiv agens mod reel forandring i det Tjekkoslovakiske samfund. Som nævnt udkæmpes klassekampen i de ideologiske statsapparater (Althusser, 1983). Netop denne kamp blev foretaget ved občanské fórum, der startede som en refleksion over reel forandring under oprøret, og senere indtrådte som et politisk parti, der fik regeringsmagten. Občanské fórum gik således fra at indtage de kulturelle ISA'er til det politiske ISA, for til sidst at indtage statsapparatet. Ved at diskutere praktiseringen mod den reelle forandring gennem kollektiv refleksion, formåede Občanské fórum altså at vende de ideologiske statsapparater mod den repressive statsmagt. Fløjlsrevolutionen illustrerer således en ikke-voldelig praktisering af vrede, der på demokratisk vis formåede at ændre det politiske system.

4.3 Water Service Bill - Oprør under økonomisk opsving

For at vise, at sociale bevægelser ikke nødvendigvis opstår som logiske slutninger på objektive omstændigheder vil følgende redegøre for Water Service Bill Oprøret i Irland. Eksemplet inddrages for at belyse, at der er en vis grad af umiddelbar tilfældighed forbundet med sociale bevægelser, og at der ikke nødvendigvis er et direkte kausalitetsforhold mellem, hvad der kan antages at tænde gnisten til et oprør, og hvornår et oprør faktisk opstår.

Fra midten af 1990'erne oplevede Irland en betydelig økonomisk fremgang, men da verdensøkonomien braste i 2008, blev Irlands økonomi særligt hårdt ramt (Power, 2018, s. 30). I modsætning til lande som Spanien og Grækenland accepterede Irlands befolkning de strenge økonomiske vilkår, og der var ikke udtalte protester (Power, 2018, s. 37; Pappas & O'Malley, 2014, s. 1598; Bozatis, & Teliou, 2018).

På trods af stor økonomisk fremgang i 2014, startede omfattende protester imod økonomisk ulighed, over hele landet (Power, 2018, s. 37; Bozatis, & Teliou, 2018). Anskuet fra et udelukkende økonomisk perspektiv, kan årsagen til sociale bevægelser være svær at klarlægge, mens et psykologisk perspektiv tillader os at anskue vreden hos den enkelte borger. En vrede, der kan resultere i en kollektiv bevægelse mod forandring.

I December 2014 blev Water Service Bill vedtaget. Den bestemte, at den enkelte irske husstand skulle betale for sit individuelle vandforbrug (Quinn et al., 2016, s. 3580). Før introduktionen af Water Service Bill betalte den Irske befolkningen for vandforbruget gennem skattesystemet (Power, 2008, s. 41; Quinn et al., 2016, s. 3579). En undersøgelse af protesterne foretaget af Quinn et al (2016) konkluderer, at det diskursive fokus under protesterne mod den nye vandafgift, ikke fokuserede på vandafgiften i sig selv, men derimod hovedsageligt beskæftigede sig med politiske forhold og stigende økonomisk ulighed (s. 3577).

Det kan synes kontraintuitivt, at disse protester ikke fandt sted under selve krisen, ligesom protesterne i Grækenland og Spanien (Bozatis, & Teliou, 2018). Power (2018) mener, at utilfredsheden og vreden, var forbundet med et misforhold mellem den økonomiske vækst og borgernes stadig trænge levevilkår (s. 42). Med den økonomiske vækst i 2010'erne steg boligpriserne, især i byerne, hvilket resulterede i en boligkrise, der fik hjemløsheden til at stige drastisk (Power, 2018, s. 44). Arbejdsløsheden faldt, men dette blev kritiseret for at være et falsk mål, da ny irsk lovgivning foranstaltede, at borgere kunne presses til at tage urimeligt og underbetalt arbejde, for ikke at miste deres understøttelse fra staten (Power, 2018, s. 44).

Fra et økonomisk perspektiv var befolkningen altså langt bedre stillet i 2014 end i 2008. Men opfattelsen af uretfærdighed og skævvridning af, hvem der fik mest ud af det økonomiske opsving, var central årsag til befolkningens vrede og den sociale protestbevægelse (Power, 2018). Det er ovenfor konkluderet, at subjektet ikke har adgang til sine eksistensbetingelser som objektiv observatør, men erkender virkelighedsbilledet gennem et imaginært forhold (Althusser, 1983). Hvad der kan anskues som objektive måleredskaber, som økonomisk fremgang bliver altså tilsidesat, hvis folket ikke oplever at tage del i fremgangen.

4.5 Delkonklusion

Water Service Bill-oprøret resulterede i, at Dáil (Irlands parlament) trak Water Service Bill tilbage med stor opbakning i parlamentet (BBC, 2017). Mens Water Service Bill var katalysator for optøjerne, virker det dog ikke til, at regeringen havde blik for uligheden som årsag til protesterne (Power, 2018). Rent definatorisk lever Water Service Bill oprøret op til nærværende opgaves definition af reel forandring, men det kan diskuteres om ændringen er valid. Særligt fordi oprørets resultat ikke imødekom vredens årsag: den sociale ulighed.

5. Hvorledes skal vreden konceptualiseres for at den kan være med til at skabe reel forandring?

Følgende afsnit vil samle op på de ovenstående empiriske fund, og sammenstille disse med Althussers (1983) og Archers (1995) teorier, med formålet om konceptualisere vredens aktivistiske forandringspotentialer. Til dette inddrages teori af Thomas et al. (2009), der undersøger vrede i en kategori af prosociale emotioner.

Emotioner er, ifølge Thomas et al. (2009), reaktioner på vurderinger og evalueringer af miljøet omkring det enkelte menneske (s. 314). Emotioner som vrede, kan ifølge Thomas et al. (2009) virke samlende for en gruppe subjekter, der deler følelsen, og engagere dem mod social forandring (s. 313). Med denne opmærksomhed synes vreden at give mulighed for at forene en kollektivitet af subjekter med samme livschancer. Ovenstående empiri understøtter denne antagelse. Ifølge Thomas et al. (2009) er der fire prosociale emotioner, som er stærkest til at aktivere engagementet mod social forandring og samle subjekter i sociale grupperinger, forenet om politiske mål: skyld, sympati, vrede og outrage (s. 314). De sidste to vil nu klarlægges.

I en vurdering af skylden og ansvaret for et givent fænomen, kan vrede opstå (Thomas et al., 2009, s. 322; Awad & Wagoner, 2018). Klimakampens iboende vrede kan siges at være opstået af disse årsager; en følelse af skyld og ansvar for fremtidige generationers ve og vel. Ligesom hos Møller (2018) og Sluzki (2010), ses angreb af Thomas et al. (2009) som en umiddelbar reaktion på vreden, og at dette kan føre til voldelig adfærd over for den, som vreden er rettet mod. Dette er jf. opgavens definition af reel forandring ikke hensigtsmæssigt, da reel forandring skal foregå uden voldelige praktiseringer. For Thomas et al. (2009) dækker vreden dog også kun over et individuelt plan (s. 322).

Til at kategorisere en vrede, der er delt af flere mennesker, rettet mod et ydre fænomen, benytter Thomas et al. (2009) begrebet *outrage*. Det er igennem denne rettethed, at outrage kan skabe engagement mod social forandring. En rettethed, der med Archers (1995) karakterisering af Forenede Agenter må siges at skulle indeholde en velreflekteret orkestrering, for at kunne leve op til intentionen om at gøre op med vredens årsag. Begrebet outrage indrammer altså en vredesforståelse, der er samhörig med Archers (1995) begreb om kollektiv agens. Når vreden, i form af outrage, deles mellem aktører i en social gruppering og rettes mod en tredjepart, kan agens emergere, og social forandring kan igangsættes. Vredens motiverende egenskab er central i nærværende opgaves konceptualisering, og adskiller sig fra Møllers (2018) og Sluzkis (2010) definitioner.

Man kan imidlertid undre sig over, hvorfor verdenssamfundets engagement i klimakampen har været sløv i sit optræk (Klein, 2012; Bridle, 2018). Problemet er måske, at vreden har svært ved at finde sin retning. Man kan ikke ligefrem gå i dialog med klimaet, og det nytter derfor ikke meget at rette sin vrede mod det. Klimaforandringerne kan anskues som et hyperobjekt: det omgiver os og vikler os ind i sig, men hyperobjektet er for omfattende til at subjektet kan erkende det i sin helhed (Bridle, s. 73). Subjektets vanskelige forhold til klimaet, vanskeliggør altså også vredens retning. Tredjeparten, som beskrives af Thomas et al. (2009), synes at indebære et svar på dette problem: Denne tredjepart kan findes ved hjælp af Althusser (1983) teori om ideologi. For at imødekomme klimakrisen som hyperobjekt, må tredjeparten være en autoritet, den herskende klasse, som ikke formår at leve op til sit moralske ansvar. I ovenstående cases rettedes vreden da også mod en ydre autoritet. Outrage ser altså ud til at indramme et engagement, der kan samle den beherskede klasse i en refleksiv klassekamp. Og ved at praktisere outrage mod den herskende klasse finder vi måske et større reelt forandringspotentiale i klimakampen.

5.1 Delkonklusion

Ifølge Thomas et al. (2009) kan vreden opdeles i individuel vrede og kollektiv outrage. Set i lyset af denne todelte konceptualisering af vreden, kan de vrede kollektiviteter i de to caseeksempler siges at have vurderet det ydre system som værende uretfærdigt eller uhensigtsmæssigt. Dette anses for at have skabt outrage, der videre dannede engagementet mod social forandring. Outrage kan altså være igangsættende for social forandring (Thomas et al, 2009, s. 323). Jf. Zittouns (2018) teori om

katalysatorer kan outrage således være den gnist, der sætter gang i bevægelser rettet mod social forandring. Med nærværende opgaves caseeksempler fra Irland og Tjekkoslaviet synes dette teoretiske udlæg at være empirisk underbygget. De pågældende folkebevægelser opstod i en vrede over et uretfærdigt system. Med muligheden for at samle en kollektivitet indrammer outrage således vredens potentiale for at skabe Archers (1995) kollektive agens. Hvis vreden skal conceptualiseres mod reel forandring er det altså værd at bemærke vredens potentiale for udviklingen mod outrage. Med andre ord kan outrage i samfundets folk siges at skabe potentiale for forandring i samfundets dele. Følgende afsnit vil undersøge denne udvikling fra subjektiv vrede til en kollektiv outrage.

6. Hvad skaber bevægelsen fra individuel til kollektiv vrede?

Som vi har set, anlægger Archer (1995) en teoretisk referenceramme for, hvordan agens emergerer mellem person og aktør, mens Althusser (1983) anskuer påvirkningsprocesser, som det enkelte subjekt er underlagt. Ovenstående teorier tilbyder dog ikke konkrete svar på, hvordan vrede kan samle kollektiviteter i en bevægelse mod social forandring. Det er konkluderet, at den enkeltes psykologi har betydning for dannelsen af sociale bevægelser. Følgende vil med Zittoun (2018) bidrage med teori til at beskrive bevægelser i subjektets psykologi, der skaber dissonans mellem subjektets personlige kultur og samfundets kultur. Dette skal belyse et mere konkret teoretisk bud på overgangen fra subjektiv vrede til kollektiv handling.

Ifølge Zittoun (2018) kan sociale revolutioner fluktuere, indtil processen får introduceret en katalysator, der under givne sociale omstændigheder accelererer bevægelsen betydeligt (s. 145). En katalysator kan indenfor Zittouns (2018) definition tage mange former (s. 144). I ovenstående eksempel kan Water Service Bill anskues som katalysator for oprøret i Irland, mens politiets aggression mod demonstranterne i 1989, synes at være katalysatorer for Fløjlsrevolutionen. Havéls foregangsstatus i bevægelsen klonkluderes ligeledes at have stor betydning (Zittoun, 2018).

-

For at forklare sociale bevægelser benytter Zittoun (2018) begrebet *dialogisme*. Dialoger cirkulerer fra det sociale til subjektet og er symbolske repræsentationer, skabt af samfund og subjekter i samfundet (Zittoun, 2018, s. 145). Fokus her bliver på dynamikken mellem det sociale og det subjektive system, og hvordan de er med til at skabe disse symboler. Symbolerne udtrykkes i diskursen, strukturerer subjektets forståelser, og påvirker subjektets livsførelse (Zittoun, 2018, s. 146).

Zittoun (2018) mener, at subjektet internaliserer dele af kulturen, mens det har evnen til selv at eksternalisere dele af sin egen kultur på samfundet. Sådan kan det enkelte subjekt altså være en balanceret deltager i kulturens dialogiske udvikling. Der kan dog opstå et misforhold i denne cirkulation (Zittoun, 2018, s. 146). Hvis samfundet tilbyder normer, værdier og diskurser, som subjektet ikke kan internalisere, fordi de ligger for langt fra subjektets personlige kultur, vil der opstå en dissonans mellem samfundskulturen og subjektets kultur. Det dialogiske forhold i denne cirkulation vil således ophøre (Zittoun, 2018, s. 146). Anskuet med Althusers (1983) perspektiv, kan Zittouns (2018) kulturbegreb derfor ses som de dele af subjektets imaginære forhold, som er bredt til stede i folket. Den personlige kultur kan blive uforenelig med samfundskulturen; den herskende klasses ideologi. Opstår en bred dissonans i denne dialog mellem folket og den herskende klasse, kan potentialet for en bevægelse, fra individuel dissonans mod kollektiv sammenslutning, skabes.

Det er altså disse brud i dialogen, der kan skabe vrede på linje med outrage (Zittoun, 2018; Awad & Wagoner, 2018). Sammenstillet med Archers (1995) teori, kan en social aktør i denne forstand involvere sig i en kollektivitet, der modarbejder strukturer eller samfundsgrupper, som dissonerer med kollektivitetens kultur, for således at skabe udgangspunktet for en fremtid, der kan synes mere hensigtsmæssig.

6.1 Delkonklusion

Ovenstående har med Zittouns (2018) teori forsøgt at belyse, hvordan vreden går fra at være individuel til kollektiv. Et nedbrud i det dialogiske kulturforhold mellem folket og samfundet kan skabe denne overgang, ved at samfundet tilbyder normer, værdier og diskurser, som subjektet ikke længere kan internalisere i sin personlige kultur. Dissonans mellem samfundskulturen og subjektets kultur kan altså danne outrage, der engagerer den sociale aktør i sociale bevægelser. Ydermere er det fremsat, at overgangen fra individuel vrede til kollektiv outrage kan igangsættes af en katalysator, der markerer en igangsættende acceleration i bevægelsen.

Følgende afsnit vil benytte sig af disse teoretiske erfaringer fra Zittoun (2018) og anvende dem til at øge forståelsen for, hvordan Water Service Bill-oprøret og Fløjlsrevolutionen blev katalyseret for

derigennem at kunne betragte klimabevægelsens mekanismer. Det er gennem analyser af disse caseeksempler hensigten at besvare problemformuleringens spørgsmål om, hvilke praktiseringer af vreden, der kan føre til reel forandring.

6.2 Katalysatorer ved Fløjlsrevolutionen og Water Service Bill

I Tjekkoslaviet bar den interne kultur i de enkelte subjekter ifølge Zittoun (2018) stærkt præg af 40 års undertrykkelse fra det kommunistiske parti. Hvor der tidligere havde været oplevelsen af økonomisk velstand, var der nu udbredt økonomisk tilbagegang, med svækkede levevilkår for en stor del af folket (Zittoun, 2018, s. 144). Det kommunistiske parti havde i højere grad end før anvendt voldelige metoder til at undertrykke befolkningen, herunder afpresning af enkeltindivider, censur og arrestationer (Zittoun, 2018). Netop censuren og det kommunistiske partis hårde linje mod systemkritikere var hovedårsag til dissonansen i dialogen mellem den interne og eksterne kultur. Oprøret blev et resultat heraf (Zittoun, 2018, s. 149). Denne dissonans mellem intern og ekstern kultur voksede ifølge Zittoun (2018) til en kritisk størrelse. Demonstrationen i 1989, og regeringens voldelige reaktion på denne, synes altså at have katalyseret en ændring i en betydelig mængde subjekters imaginære forhold til deres eksistensbetingelser.

Den irske regerings introduktion af Water Service Bill, var ligeledes en handling, der syntes at accelerere irernes subjektive refleksion over deres eksistensbetingelser. En lov, der måske kan virke retfærdig, da andre lande, som Irland typisk sammenlignes med i OECD, har lignende love (Quinn et al., 2016, s. 3579). Ligeledes er en oplevet ulighed svær at læse ud af tal, der beskriver en hel nations BNP. Katalysatoren, Water Service Bill, havde umiddelbart ikke noget at gøre med den bevægelse, som den startede. Det kan derfor anskues således, at Water Service Bill var den katalysator, der accelererede en allerede eksisterende dialogisk dissonans (Quinn et al, 2016, s. 3586; Power, 2018, s. 49). Da de irske borgere blev bedt om at betale yderligere for deres vandforbrug, symboliserede det en ignorance over for borgernes økonomiske vanskeligheder.

Jf. tidligere afsnit om forskellen mellem outrage og vrede, kan denne dissonans i de irske og tjekkoslovakiske borgere have ført en internaliseret vrede fra Archers (1995) person-strata ud i den sociale aktør. Herved er dissonansen blevet et samlingspunkt for outrage: den kollektive agens mod reel forandring.

6.3 Delkonklusion

Ovenstående analyse har yderligere udfoldet, hvorfor Fløjlsrevolutionen og Water Service Bill oprøret blev igangsat. Det er vist, at det dialogiske brud mellem samfundets dele og folket, katalyserede i bevægelser, der forsøgte at ændre den herskende classes hegemoni. Erfaringerne om de omstændigheder, der førte til ovenstående bevægelser, vil nu bruges til at konkretisere praktiseringen af bevægelser mod reel forandring i klimakampen.

7. Hvordan skal vreden praktiseres i klimakampen fremadrettet for at skabe reel forandring?

Omfanget af klimakrisens potentielt fatale konsekvenser vil afhænge af de valg, som vi træffer på tværs af kloden (Wiebe et al., 2018, s. 561; Klein, 2012; Bridle, 2018). Klimakrisens resultat afhænger både af individuelle menneskelige valg, men i særlig grad af kollektive handlinger (Wiebe et al., 2018). Ovenstående erfaringer om kollektiv agens anses derfor som anvendelige på dette fænomen.

I 2018 gik millioner af unge på gaden, for at opfordre politikerne til at skride til handling i klimakampen (Boulianne & Lalancette, 2020). Protesterne blev anført og initieret af den svenske teenager, Greta Thunberg, og blev praktiseret verden over (Boulianne & Lalancette, 2020, s. 208). Denne bevægelse vil i det følgende betegnes som *klimabevægelsen*. Protesterne tog udgangspunkt i, at verdenssamfundet gjorde alt for lidt for at imødekomme klimakrisens stigende trussel (Boulianne & Lalancette, 2020). Studerende udvandrede fra skoler i en kritik af nuværende og tidligere generationers ødelæggelse af klimaet. Disse strejker skete hver fredag over et år, under overskriften *Fridays for Future* (Boulianne & Lalancette, 2020). Jf. ovenstående case-eksempel fra Water Service Bill oprøret, er det konkluderet, at større sociale bevægelser kan igangsættes af en katalysator. Greta Thunberg kan anses som denne katalysator i klimabevægelsen, da hun formåede at skabe et fælles engagement i en bred kollektivitet, verden over. En analyse af Greta Thunbergs praktisering står derfor centralt i den følgende diskussion.

7.1 Klimabevægelsens praktisering

Fridays for Future og *School Strike 4 Change* kan siges at tage form af en kamphandling, der ligner občanské fórum. Her blev klassekampen udført i en række ideologiske statsapparater. Både kulturen

og det politiske ISA blev kampplads for de revolutionære kræfter, og refleksioner over bevægelsens mål og midler blev diskuteret. Nu, ca. 30 år efter, er klassekampens kommunikationsmuligheder dog væsensforskellige. Boulianne & Lalancette (2020) konkluderer, at det sociale medie, Twitter, blev anvendt til at formidle demonstrationernes praktisering på tværs af landegrænser (s. 210). Brugen af sociale medier gav mulighed for at udtrykke bekymringer over klimaforandringer og behovet for handling (Boulianne & Lalancette, 2020). Twitter stod således som et centralt massekommunikativt ISA for klimabevægelsen.

De sociale medier lader altså til at tage lignende plads i klimabevægelsen, som občanské fórum under Fløjlsrevolutionen. Men mens Fløjlsrevolutionen beskæftigede sig med et afgrænset nationalt fænomen - det politiske hegemoni i Tjekkoslaviet - transcenderer klimakrisen statsgrænser. Deltagelsen på sociale medier under klimastrejkerne er altså blevet brugt til at orkestrere en transnational bevægelse. Dette er i tråd med Wagoner(2018) pointe om, hvordan sociale medier kan bruges til at samle lokale bevægelser med globale bevægelser (s. 88). På den baggrund kan det hævdes, at brugen af sociale medier under klimastrejkerne er blevet platform for samme insisteren på kollektiv refleksion. Ligesom občanské fórum lever denne hensigt op til Archers (1995) definition af Forenede Agenter. Ifølge denne opgaves konklusioner synes klimabevægelsens brug af sociale medier derfor som hensigtsmæssig i vejen mod reel forandring.

Et transnationalt forum synes da også nødvendigt i løsningen af klimakrisen. Hvor der i demokratiske statssamfund er styringsmekanismer til at løse problemer gennem valgdeltagelse, er det ikke i samme grad muligt at foretage transnationale valggerninger. Folket har ikke direkte indflydelse på valget af globale politiske ledere, og der findes ingen globale folkeafstemninger til at støtte globale klimaaftaler (Boulianne & Lalancette, 2020). Sociale medier kan anses for at være en mulig erstatning for disse manglende globale styringsmekanismer (Wagoner, 2018; Awad & Wagoner, 2018). Mens valggerningen er en indlejret styringsmekanisme, der giver mulighed for at udøve aktivistisk vrede indenfor statsapparatets system, står aktivismen på sociale medier udenfor de statsapparaternes systemer og kritiserer disse. Sociale medier lader altså til at være det bedste middel, hvori den beherskede klasse kan italesætte transnationale problematikker. Spørgsmålet bliver dog om kritikken, udtrykt i de sociale medier, har tilstrækkelig slagkraft til at skabe reelle forandringer.

Til dette findes eksempler på transnationale politiske fora, hvoraf nogle af de mest anerkendte er FN's topmøder og World Economic Forum (Garsten, 2018; Schiølin, 2020). Disse fora synes primært at være tilgængelige for de ledende stemmer for global kapital (Garsten, 2018, s. 3; Beetz et al., 2020). *World Economic Forum* (WEF) beskriver sig selv som en uafhængig organisation, der forsøger at skabe internationale samarbejder mellem offentlige og private økonomiske aktører (World Economic Forum, 2019). WEF afholdes som årlige konferencer i Schweiz, hvor politiske ledere og ledere af internationale virksomheder mødes om at løse de problemer, som de mener, at verden står overfor (World Economic Forum, 2019, Schiølin, 2020).

Greta Thunberg har deltaget og holdt taler ved WEF i 2019 og 2020, hvilket foreslår en oplagt ramme til et perspektiv på den økonomiske elite overfor klima-aktivismen. Greta Thunbergs taler ved WEF vil derfor fungere som centrale transitive objekter for følgende analyse af hendes vredespraktisering i klimakampen.

7.2 Thunbergs vredespraktisering ved WEF

Althusser (1983) arbejder som udgangspunkt med ideologiske statsapparater, der opererer indenfor nationalstatens grænser. Følgende anvendelse af teorien ligger derfor i en forlængelse af definitionen af statsapparatet. Althusser (1983) teori vurderes dog stadig relevant til at klarlægge, at transnationalt kommunikeret ideologi determinerer subjektets bevidsthed. Da klimabevægelsen retter sin kritik mod ledere på tværs af landegrænser, og at løsningen på klimakrisen, ifølge Wiebe et al. (2018), afhænger af transnationale beslutninger, vil Althusser (1983) anvendes til at anskue WEF som et transnationalt ISA.

I dokumentaren, *Verdenseliten bag lukkede døre*, portrætteres Greta Thunbergs første besøg ved WEF. Her interviewes hun i en 'Arctic Basecamp', foran en snes mennesker. Thunberg giver udtryk for, at hun er dukket op, fordi WEF er et forum, hvor reelle forandringer kan ske. Hun bliver adspurg om, hvad hun vil have ændret, hvortil Thunberg svarer: "*Alting.*" (Beetz et al., 01:11:39). Thunbergs ønske om at ændre 'alting' understreger hendes ønske om en morfogenetisk bevægelse, der prioriterer klimaforandringer over alt andet.

Ved WEF i 2019 og 2020 henvender Thunberg sig direkte til den herskende klasse, og gennem talerne synes Thunberg (2019; 2020) at rette vreden mod en tredjepart: verdens beslutningstagere.

Thunbergs kritik af den herskende klasse udspiller sig derfor på linje med Althussers (1983) klassekamp i ISA'erne. Ved at kritisere hegemoniet gives vreden altså en retning. Thunbergs vredespraktisering lever derfor op til ovenstående definition af outrage. En definition, der jf. denne opgaves konklusioner synes hensigtsmæssig i bevægelsen mod reel forandring.

“You say children shouldn’t worry. You say, just leave this to us, we will fix this, we promise we won’t let you down. Don’t be so pessimistic. And then nothing, silence or something worse than silence, empty words and promises which give the impression that sufficient action is being taken”

(Thunberg, 2020)

Thunbergs kritik påpeger misforholdet mellem den herskende klasses udtalelser om klimainterventioner, og samme hegemonis reelle politiske tiltag. Et misforhold, der synes at beskrive et dialogisk brud mellem hendes generation og hegemoniet. På trods af løfter om klimavenlige tiltag, opretholder den herskende klasse uhensigtsmæssige vilkår, der fortsat øger CO2-udledningen (Thunberg, 2020a). Hegemoniet bliver altså italesat som opretholdere af Archers (1995) morfostasis. De iscenesættes således som sociale aktører, der fortsat investerer i fossile brændstoffer og undergraver klimakampen. Som modsvar iscenesætter Thunberg sig selv som aktør i en kollektiv morfogenetisk bevægelse (Thunberg, 2020a). Thunberg sætter således fokus på, hvordan det imaginære forhold, som udbredes af den herskende ideologi, ikke er samhörigt med de aktuelle begivenheder. Vi vil nu undersøge vreden som produkt af dette forhold, mens vreden også fungerer som en sammensluttende kraft, der skaber potentialet for en kollektiv sammenslutning.

7.3 Greta Thunbergs vredeskonceptualisering

Greta Thunberg (2020) definerer kollektiviteten, som hun hovedsageligt repræsenterer med *vi børn*. Denne kollektivitet er hendes egen generation, der, i lyset af klimakrisen, er blevet stillet de samme livschancer på tværs af klasseskel. Livschancer, som lige nu synes at indebære en truet civilisation (Thunberg, 2019). Ved Thunbergs besøg i 2019 gennemgår hun den overordnede konsekvens af klimakrisen: Kaos og lidelse. Samtidigt oplister hun de strukturelle problematikker, der tilsyneladende forhindrer handling. Med andre ord fremlægger Thunberg (2019) problemet med et forslag til, hvor vi må se hen for at løse det. Hun italesætter sin generations frustration og vrede,

men hun lægger også vægt på muligheden for at rette op på menneskehedens manglende engagement. Ved Thunbergs genbesøg i 2020 synes den opløftende tone dog mindre tydelig: “(...) *when we children tell you to panic, we’re not telling you to go on like before*” (Thunberg, 2020a). Dette synes at understrege en voksende vrede som reaktion på, at hendes generation stadig ikke føler sig hørt.

Det er konkluderet i denne opgave, at overgangen fra individuel vrede til kollektiv outrage er et udgangspunkt for kollektiv agens og dermed folkets oplevede handlemulighed mod reel forandring. Thunbergs repræsentation af en kollektivitet, der deler denne outrage, synes derfor at være essentiel for vredens legitimitet i klimakampen. Hendes levering af *vi børn’s* kritiske kommentarer til *de voksne* understreger Thunbergs iscenesættelse som repræsentant for en vred kollektivitet, der netop kollektiveres af vreden..

Thunbergs *vi* refererer altså dels til hendes egen generation, men der sondres også mellem et bredere kollektivt *vi*; hele den menneskelige race. Når Thunberg taler om de handlemuligheder, som stadig er til stede i klimakampen, er det denne kollektivitet hun taler til (2019; 2020). Den sidste kollektivitet, er de voksne, der i begge taler benævnes som *I*. Når Thunberg (2019) i følgende citat siger *you* taler hun altså direkte til de voksne deltagere ved WEF; den herskende klasse.

“But I don’t want your hope. I don’t want you to be hopeful. I want you to panic. I want you to feel the fear I feel every day. And then I want you to act. I want you to act as you would in a crisis. I want you to act as if the house was on fire. Because it is.”

(Thunberg, 2019)

Thunbergs (2019; 2020) vredespraktisering kan altså siges at stå på to ben. Det er både en kamphandling mod repressionen i de ideologiske (trans)statsapparater, samtidigt med at det er en samlende massekommunikation, der forsøger at samle menneskeheden om den akutte verdenssituation i en samlet klimabevægelse. Mens Thunbergs vrede kollektivitet står overfor den herskende klasse, synes hun altså også at ville inddrage den herskende klasse i en tredje kollektivitet. En kollektivitet, der synes at skulle illustrere, at vi alle står overfor den samme klimamæssige udfordring.

Greta Thunbergs vredespraktisering synes i overvejende grad at være i overensstemmelse med denne opgaves konceptualisering. Med sin aktivisme ser Thunberg da også ud til at have skabt en reel forandring i det psykologiske strata. Understreget af sin formåen om at samle millioner af unge verden over, har hun i hvert fald formået at skabe bevidsthed om potentialet for at løse klimakrisen ved kollektiv sammenslutning. Den herskende klasse synes dog stadig ikke at ville opnå samme forandringer som Thunberg (Beetz et al., 2020). Indenfor denne opgaves definition, synes klimabevægelsens målsatte forandring derfor ikke at være opnået. Forudsigelser om fremtiden ligger som bekendt uden for denne opgaves begrænsninger, men her synes det alligevel værd at fremhæve katalysator-begrebet (se afsnit om Water Service Bill). Water Service Bill-oprøret eksemplificerede et umiddelbart arbitrært element i vejen mod reel forandring. Reaktionen på implementeringen af Water Service Bill i Irland virkede måske kontraintuitiv. Ikke desto mindre var det denne begivenhed, der igangsatte en bred kollektiv bevægelse. Det kan derfor tænkes, at en lignende begivenhed skal ske, før en bredere kollektivitet, der rækker ud over Thunbergs generation og ind i den herskende klasse, for alvor kan tage hånd om klimaproblematikken.

7.4 Delkonklusion

Ovenstående analyse illustrerer, hvorledes Greta Thunbergs vredespraktisering ifølge denne opgaves konceptualisering synes hensigtsmæssig. Ved at indtræde i transnationale ISA'er forsøger Greta Thunberg at udtrykke sin generations kollektive vrede og formidle den i en kritik af den herskende klasses manglende engagement i klimakampen. Greta Thunberg synes derfor at have samme status i klimabevægelsen, som Vaclav Havél havde under Fløjlsrevolutionen. Ved anvendelsen af en række massekommunikative (sociale medier, nyhedsmedier mv.) og politiske ISA'er (bl.a. FN og WEF) lægger Thunberg op til refleksion over klimabevægelsens vej til reel forandring. Thunbergs vredespraktisering synes at opfordre til bevægelsen fra individuel vrede til kollektiv outrage. Ved at italesætte den beherskede klasse som *vi* og den herskende klasse som *I* formår Thunberg (2019; 2020a) at skifte fokus fra et ubegribeligt hyperobjekt som klimaforandringerne til en konkret kritik af den herskende klasses magtudøvelse. Thunbergs vredespraktisering i ISA'erne bliver deraf en kritik af den herskende klasses negligering af transnationale klimaaftaler (Thunberg 2019; Thunberg 2020a). Den iboende vrede i Greta Thunbergs taler sigter således efter at samle en kollektivitet (den unge generation) mod en anden kollektivitet (den herskende klasse). Jf. denne opgaves vredeskonceptualisering kan dette skabe potentiale for reel forandring. I lyset af Water Service Bill-oprøret understreges dog vanskeligheden ved at foretage kausale slutninger mellem hensigtsmæssig praktisering og reelle forandringer. Dette

indleder en kritik af opgavens metode, som vil uddybes i opgavens sidste del (se Kritiske refleksioner).

8. Konklusion

Med Althussers (1983) teori om ideologiske statsapparater har denne opgave forsøgt at klarlægge, hvordan en forståelse af vrede udbredes gennem den herskende ideologi. Den herskende ideologi er den herskende klasses ideologi, og det er denne ideologi, der i overvejende grad skaber subjektets imaginære forhold til de reelle eksistensbetingelser. De ideologiske statsapparater (ISA) kan bl.a. udpeges i massekommunikationens ISA, det kulturelle ISA og det politiske ISA. Det er konkluderet, at man i disse ISA'er kan ændre vredesforståelsen. Disse ideologiske statsapparater har fungeret som primære analyse-objekter for den videre undersøgelse af hvilken vredesforståelse, der konstituerer subjektets imaginære forhold til vredens aktivistiske potentiale.

En gennemgang af et udvalg af psykologisk faglitteratur fandt, at vreden i overvejende grad defineres som en individuel og negativ emotion, der skal kontrolleres og undgås. Denne opgave kan læses som en kritik af en sådan konceptualisering. Der findes dog eksempler på konceptualiseringer, hvorved vredens kollektive og hensigtsmæssige egenskaber defineres. Det er denne kollektive konceptualisering af vreden, som forsøges nuanceret i denne opgave. Som central definition er der taget udgangspunkt i Thomas et al.'s (2009) definition af outrage. Her anskues vreden som en prosocial emotion, der opstår ved en evaluering af andres efterlevelse af et moralsk ansvar. Outrage, den kollektive vrede i klimakampen kan altså anskues som en reaktion på den herskende klasses manglende handling på klimakrisen.

Det er ved hjælp af Archers (1995) teori konkluderet, at kollektiv agens mod reel forandring emergerer i sammenslutningen af sociale aktører med samme livschancer. Gennem en kollektiv og velorkestreret refleksiv praksis kan reel forandring ske. Kollektiviteter, der praktiserer denne refleksion kaldes af Archer (1995) Forenede Agenter. Eksempler fra historien har forsøgt at belyse, hvordan vreden før er blevet praktiseret i kollektive bevægelser mod reel forandring. En sammenstillende analyse konkluderede, at vrede kan være den gnist, hvorved en Forende Agenter kan opstå, samt at denne praktisering kan udspille sig i de ideologiske statsapparater. Yderligere er Zittouns (2018) teori om dialogisme og katalysatorer anvendt til at belyse relevansen af et psykologisk perspektiv på kollektive bevægelser. Disse bevægelser antages at starte med det enkelte

subjekts vrede. Der udvikles *outrage*, hvis en dissonans i dialogen mellem flere subjekter og samfund opstår.

Slutteligt er disse erfaringer anvendt til at analysere, hvorledes Greta Thunbergs vredespraktisering lever op til denne opgaves antagelser om en hensigtsmæssig bevægelse mod reel forandring i klimakampen. Dertil hævdes, at Greta Thunberg står som katalysator for en kollektiv bevægelse, der endnu ikke har opnået sin målsatte reelle forandring, men at nærværende opgaves begrænsninger har belyst en reel forandring i det psykologiske strata. Ved at få talerum i transnationale ideologiske statsapparater (WEF, FN mv.) har Thunberg forsøgt at forandre den herskende ideologi. Hendes fokus har ligget på den vrede, der opstår i hendes generation som konsekvens af manglende handling på klimamål. Greta Thunberg har formået at give vreden retning mod den herskende klasse, hvilket kan siges at have skabt outrage blandt yngre generationer. Denne vredespraktisering, som Thunberg synes at repræsentere, har før skabt reel forandring under Fløjlsrevolutionen, hvilket åbner derfor op for, at klimabevægelsen stadig kan opnå sine mål.

Bevægelsen mod reelt forandrende klimatiltag er altså stadig i proces. Agens synes at emergere ud af denne bevægelse, men det centrale spørgsmål bliver, om denne bevægelse kan nå at accelerere i tide. Water Service Bill-oprøret i Irland er anvendt til at illustrere, hvordan umiddelbart arbitrære begivenheder kan katalysere sammenslutningen af en bred kollektivitet. Om en lignende acceleration kan ske på verdensplan, ligger dog udenfor denne opgaves evner at besvare.

9. Perspektivering

Opgavens konklusioner leder op til en diskussion af, hvad klimabevægelsen mangler for at blive en reelt forandrende bevægelse? Ifølge Trotsky er enhver revolutions største fjende afslutningen på revolutionen. Trotsky fremlægger derfor begrebet *den permanente revolution*, der foreslår en væbnet og verdensomspændende revolution, der er vedvarende og permanent (Lane, 2020, s. 6). Nærværende opgave taler som bekendt ikke for aggressiv handling mod social forandring, men den permanente del af Trotskys begreb synes alligevel relevant i en diskussion af opgavens besvarelse. Pointen tilsætter en nuance, der synes at foreslå en permanent klima-aktivisme, der på tværs af kloden vedvarer sit aktivistiske virke.

Med andre ord, synes denne opgaves konklusioner at foreslå, at der ikke må lukkes ned for vreden og dens udløb. Spørgsmålet bliver da, om klimabevægelsens demonstrationer og Thunbergs vedvarende vredespraktisering er tilstrækkelig til at vedholde pres på geopolitiske magtstrukturer. Det er konkluderet, at Thunberg har skabt en bevægelse, der har givet vreden retning mod magthaverne, hvilket vurderes som en hensigtsmæssig praktisering af vreden. Thunberg kan dog ikke siges at have skabt forandring ud over det psykologiske strata. Selvom reel forandring måske kan starte på det psykologiske strata og bevæge sig ud i kollektiviteten, kan det diskuteres om eksempelvis transnationale geopolitiske forhold besværliggør klimabevægelsens aktivistiske projekt i en uoverskuelig grad. Udover denne opgaves begrænsninger i besvarelsen af dette spørgsmål, vil yderligere begrænsninger nu diskuteres.

9.1 Kritiske refleksioner

I lyset af Trotskys idé om den permanente revolution kan det konstateres, at denne opgave ikke beskæftiger sig med, hvordan en social revolution bibeholder sin aktivistiske bevægelse mod reel forandring. Det er konkluderet at en klimabevægelse er startet, men hvordan outrage rettet mod den herskende klasse skal blive permanent, er ikke undersøgt videre. En analyse af sådanne forhold synes derfor relevant for videre psykologiske undersøgelser af reel forandring af samfundsstrukturer.

9.2 Erkendelsesmæssig kritik af opgaven

Der synes dog også at være nogle et væsentligt kritikpunkt, når man betragter denne opgaves epistemologiske antagelser. En kritik, der synes vigtig at belyse i enhver videnskabelig praksis. Ved valget af en kritisk realistisk ontologi ledes vi til at anskue vores objekter med en epistemologisk relativisme. Altså, at resultaterne i undersøgelsen af vreden som transitivt objekt ville være anderledes ved valget andre teoretiske forklaringsmodeller. Carla Willig (1998) undersøger håndteringen af denne uundgåelige relativisme i en diskussion af en refleksiv analytisk metode (s. 92). Det er relevant at inddrage denne diskussion i behandlingen af de epistemologiske begrænsninger for nærværende opgave.

Imens Willig (1998) betror sig til den epistemologiske relativisme, tager hun også en permanent ontologisk strid mellem samfundsgrupper for givet. Det samme kan siges at være tilfældet i nærværende opgave. Med Althusser (1983) og Archer (1995) som primær teori, anskues samfundet i dialektisk materialistisk forstand som værende i en konstant strid mellem klasser (Sonne-Ragans,

s. 225). Det må siges at fordre en videnssociologi, hvor klasser altid allerede er i kamp med hinanden. Denne præmis af undertrykkelse i samfundsudviklingen må altså først "købes" for at vurdere nærværende undersøgelses validitet. Dette afslører det ideologiske før-videnskabelige bagtæppe, som kan siges at være til stede i den videnskabelige praksis (Sonne-Ragans, s. 110, Køppe, 2008), og som ikke kan begrundes i data (Sonne-Ragans, 2012, s. 120).

9.3 Kritisk refleksion over brugen af historiske case-eksempler

Slutteligt vil vi rette vores kritiske blik mod metoden. Nærværende opgave har benyttet sig af case-eksempler fra Fløjlsrevolutionen af Zittoun (2018) og Water Service Bill Oprøret af Power (2018). Denne undersøgelse er som nævnt kun mulig i en analyse af samspillet over tid (Archer, 1995). De historiske eksempler er inddraget for at imødekomme denne epistemologiske antagelse, men der må dog tages højde for en række kritikpunkter i behandlingen af de udvalgte case-eksempler. En væsentlig pointe er, at case-eksemplernes historiske kontekster afviger fra klimakrisens. Det kan derfor diskuteres, om den transnationale klimakrisens kompleksitet overstiger de anvendte historiske eksempler i for høj grad. Dette kan vanskeliggøre hensigtsmæssige konklusioner. Denne opgave har ydermere sammenstillet og fortolket på empiriske fund, udledt af historiske analyser. Dette må siges at være et metodisk valg, der kan have konsekvenser for opgavens validitet. En mere dybdegående metodisk diskussion af kildematerialets kvalitet ville underbygge analysens fund yderligere, og skabe et mere kvalificeret grundlag for valget af empiri. I mangel på historiske begivenheder, der på tilstrækkelig vis ligner klimakrisen, synes det dog svært at imødekomme det temporale aspekt i Archers (1995) analytiske dualisme, uden at inddrage case-eksempler. Klimakrisens kontekstuelle kompleksitet understreger dog samtidigt relevansen i at opsøge yderligere viden, både i og uden for psykologien. Det er denne relevans, som nærværende opgave har forsøgt at imødekomme.

Ovenstående er en socialpsykologisk opgave. Vreden står som et centralt psykologisk fænomen. En emotion, der opstår i subjektet. Denne opgaves fokus retter sig i høj grad mod kollektiv vrede, altså en emotion *i flere* subjekter samtidigt, og anvender derfor dels et alment psykologisk fænomen til at drage socialpsykologiske konklusioner. Nærværende opgaves analyser er dog suppleret med flere sociologiske perspektiver. Den metodiske reduktion og anvendelsen af moderat eklekticisme kan måske kritiseres for at bringe denne opgave tættere på sociologien end psykologien. Samtidigt bør det bemærkes, at denne opgaves psykologiske analyse af et socialt og samfundsmæssigt

BA-projekt december 2020, Institut for Psykologi KU

genstandsfelt synes at understøtte psykologiens relevans for, hvad der umiddelbart synes at være sociologiske problemstillinger.

Litteraturliste:

Antal normalsider: 1318 heraf primærlitteratur: 1271,3

Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotions* (2nd Ed.). Edinburgh University Press, s.1-20, 120-202 - **157,1 NS**

Althusser L. (1983) *Ideologi og Ideologiske Statsapparater* Aalborg: Grus Arbejdstekster - **94,9 NS**

Archer, M. S. (1995). *Realist social theory: the morphogenetic approach.*, s. 1-30, 65-92, 165-194, 247-293. Cambridge: Cambridge University Press - **154 NS**

Auer, S. & Chan, C. (2020) *Power, Violence and the Politics of Hope: Global 1989 from Czechoslovakia to Hong Kong* i Australian Journal of Politics and History: Retrieved From <https://onlinelibrary-wiley-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/10.1111/ajph.12697> **24,4 NS**

Awad, S & Wagoner, B. (2018) *Image Politics of the Arab Uprising* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **34,4 NS**

BBC (2017) *Universal water charges in Ireland to come to an end.* Lokaliseret d. 6 november 2020 på: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39594886> **0,6 NS**

Beetz, C., Tschurtschenthaler, G. (Producere) & Vetter, M. (Instruktør). (2020). *Verdenseliten bag lukkede døre.* Tyskland: Gebrueder Beetz Filmproduktion

Berndsen, M., and McGarty, C., (2012), *Perspective Taking and Opinions About Forms of Reparation for Victims of Historical Harm* Personality and Social Psychology Bulletin Volume 38, Issue 10, October 2012, Pages 1316-1328 Retrieved From: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/10.1177/0146167212450322> **20,6 NS**

Bhaskar (1978). *A realist theory of science*. s. 1-62 og 239-250. Sussex: Harvester Press **74,2 NS**

Boulianne, S Lalancette, M (2020) "*School Strike 4 Climate*": *Social Media and the International Youth Protest on Climate Change* Media and Communication Volume 8, Issue 2, 2020, Pages 208-218 Retrieved from: <https://www.cogitatiopress.com/mediaandcommunication/article/view/2768> **19,5 NS**

Bozatis, N & Teliou C (2018) *Constructing Cultural Pathology: The december 2008 Upheaval in the Greek Press* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **22,6 NS**

Bridle, J. (2018) Climate. I *The New Dark Age*, s. 47-77 - **25,4 NS**

Ferguson, C.J (2008) *An Evolutionary Approach to Understanding Violent Antisocial Behavior: Diagnostic Implications for a Dual-Process Etiology*. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 8(4), 321-343. Retrieved From: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15228930802199168> - **21,1 NS**

Garsten, G. (2018). *Discreet Power: How the World Economic Forum Shapes Market Agendas*, s. 1-26, Stanford CA: Stanford University Press **30,9 NS**

Greta Thunberg i Rev (2020). Greta Thunberg Davos Forum Speech Transcript. Lokaliseret d. 5. oktober 2020 på: <https://www.rev.com/blog/transcripts/greta-thunberg-davos-forum-speech-transcript> **1,7 NS**

Greta Thunberg i Opendtranscripts (2019) *Greta Thunberg's World Economic Forum 2019 Special Address Gretha Thunbergs tale ved Davos 2019*. Lokaliseret d. 17 November 2020 på:<http://opentranscripts.org/transcript/greta-thunberg-world-economic-forum-2019/> **2,2 NS**

Klein, N (2014) *This changes everything : capitalism vs. the climate*, s. 1-28 New York: Simon & Schuster **27,8 NS**

Køppe, S. (2008) *En Moderat Eklekticisme*, Psyke og Logos, 29, s. 15-35 **26,2 NS**

Lane, D. (2020) *V.I. Lenin's Theory of Socialist Revolution* Critical Sociology 1–19
Retrieved from: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/10.1177/0896920520958451> **29,3 NS**

Møller, S. M., (2018) *Kort og godt om VREDE* København: Dansk Psykologisk Forlag **91,2 NS**

Pappas T., & O'Malley E., (2014) *Civil Compliance and "Political Luddism": Explaining Variance in Social Unrest During Crisis in Ireland and Greece* i American Behavioral Scientist
Retrieved From: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/10.1177/0002764214534663> **24,3 NS**

Pereira H., Navarro, L., and Martins, I. (2012). *Global Biodiversity Change: The Bad, the Good, and the Unknown* Centro de Biologia Ambiental, Faculdade de Ciencias da Universidade de Lisboa, ^ Campo Grande, s. 1749-016 retrieved from: <https://www-annualreviews-org.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/pdf/10.1146/annurev-environ-042911-093511> **30 NS**

Power, S. (2018) *Economic Inequality and the Rise of Civic Discontent: Deprivation and Remembering in an Irish Case Study* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **29,8 NS**

Sonne-Ragans V., (2012) *Anvendt videnskabsteori - reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver*, s. 79-83, 109-132, 209-233 - **56,4 NS**

Quinn, M. Lynn, T. Jollands, S., Nair, B. (2016) *Domestic Water Charges in Ireland - Issues and Challenges Conveyed through Social Media* Springer Science+Business Media Dordrecht: Retrieved From: [https://link-springer-com.ep.fjernadgang.kb.dk/article/10.1007%2Fs11269-016-1374-y](https://link.springer-com.ep.fjernadgang.kb.dk/article/10.1007%2Fs11269-016-1374-y) **16,5 NS**

Rootes, C. (2007). Environmental movements. I D. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Eds.), *Blackwell companion to social movements* (pp. 608–640). Oxford: Blackwell Publishing. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/9781405165518.wbeose054.pub2> **11,1 NS**

Schiølin, K. (2020) *Revolutionary dreams: Future essentialism and the sociotechnical imaginary of the fourth industrial revolution in Denmark* Social Studies of Science, Harvard University 2020, Vol. 50 542–566 Retrieved from : <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/full/10.1177/0306312719867768> **28 NS**

Solak N., Jost J. T., Sümer N, Clore G, L., (2012), *Rage Against the Machine: The Case for System-Level Emotions* Social and Personality Psychology Compass, Vol 6(9), Sep, 2012. pp. 674-690. Retrieved From: <https://onlinelibrary-wiley-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/full/10.1111/j.1751-9004.2012.00456.x> **19,4 NS**

Sluzki, C.E., (2010), *The Pathway Between Conflict and Reconciliation: Coexistence as an Evolutionary Process* Transcultural Psychiatry Volume 47, Issue 1, February 2010, Pages 55-69 Retrieved From: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/pdf/10.1177/1363461510362650> **13,1 NS**

Thomas E. F., McGarty C., Mavor K., (2009), *Transforming "apathy into movement": The role of prosocial emotions in motivating action for social change* Personality and Social Psychology Review Volume 13, Issue 4, November 2009, Pages 310-333 Retrieved

From: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/pdf/10.1177/1088868309343290> **43,3 NS**

Valsiner, J. (2018) *Between the Guillotine and the Velvet Revolution: What Is At Stake?* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **23,8 NS**

Wagoner, B. (2018) *From the Age of the Crowd to the Global Age* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **29,8 NS**

Wiebe, K., Zurek M., Lord S., Brzezina N., Gabrielyan G., Libertini J., Loch A., Thapa-Parajuli R., Vervoort J., Westhoek H. (2018). *Scenario Development and Foresight Analysis: Exploring Options to Inform Choices: Annual Review of Environment and Resources* Vol. 43 S. 545-570 Retrieved from: <https://www-annualreviews-org.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/abs/10.1146/annurev-environ-102017-030109> **32,5 NS**

Zomeran M. V., Leach C.W & Spears R., (2012) *Protesters as "Passionate Economists": A dynamic dual pathway model of approach coping with collective disadvantage. Personality and Social Psychology Review*, Volume 16, Issue 2, Pages 18-199. Retrieved from: <https://journals-sagepub-com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/10.1177/1088868311430835> **38,9 NS**

Zittoun, T (2018) *The Velvet Revolution of Land and Minds* i Wagoner B., Moghaddam F., Valsiner., J (2018) *The Psychology of Radical Social Change: From Rage to Revolution* Cambridge: Cambridge University Press **22,6 NS**

Supplerende litteratur:

Sonne-Ragans V., (2012) *Anvendt videnskabsteori - reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver.*

København: Samfunds Litteratur - 164-171

Hugo, V., (2015/1862) *Les Misérables* Canterbury: Canterbury Classics